

Hoogbegaafd; wat nu?

Inhoudsopgave

1. Samenvatting		p. 7
2. Hoofdstuk 1	Aanleiding en probleemstelling	p. 8
1.1	Inleiding	p. 8
1.2	Persoonlijke motivatie	p. 8
1.3	Aanleiding	p. 8
1.4	Probleemstelling	p. 9
1.5	Onderzoeksvraag	p.10
3. Hoofdstuk 2	Theoretisch kader	p.11
2.1	Hoogbegaafdheid	p.11
2.2	Gedragsskenmerken	p.12
2.3	Onderwijsbehoeften	p.13
2.3.1	Compacten en verrijken	p.13
2.3.2	Niet-leerstofgerichte interventies	p.14
2.3.3	Onderpresteren	p.14
2.4	Leerkrachtvaardigheden	p.15
2.5	Plusklassen	p.15
2.6	Beleidsplan	p.17
4. Hoofdstuk 3	Onderzoeksmethodologie	p.18
3.1	Doel	p.18
3.2	Onderzoeksparadigma	p.18
3.3	Onderzoeksstrategie	p.18
3.4	Respondenten	p.19
3.5	Onderzoeksmethoden	p.20
3.6	Kwaliteit van het onderzoek	p.21
3.7	Data-analyse	p.22
3.8	Ethische aspecten	p.22
5. Hoofdstuk 4	Data-analyse en resultaten	p.24
4.1	Fase 1: vooronderzoek	p.24
4.1.1	Behoeftanalyse	p.25
4.1.2	Contextanalyse	p.26
4.1.3	Good practice	p.27
4.2	Fase 2: ontwerpfase	p.28
4.3	Fase 3: evaluatiefase	p.30
4.4	Tot slot	p.30
6. Hoofdstuk 5	Conclusies	p.31
5.1	conclusies per deelvraag	p.31
5.1.1	deelvraag 1	p.31
5.1.2	deelvraag 2	p.32
5.1.3	deelvraag 3	p.33
5.2	conclusie onderzoeksvraag	p.34
5.3	Aanbevelingen voor praktijkverbetering of verder onderzoek	p.35
5.4	Kritische reflectie op methodologie	p.35

7. Hoofdstuk 6	Reflectie	p.36
8.	Literatuurlijst	p.39
9. Bijlages		
Bijlage 1	Leer- en persoonlijkheidseigenschappen	p.42
Bijlage 2	Kenmerken en vaardigheden	p.43
Bijlage 3	Taxonomie van Bloom en intelligenties van Sternberg	p.45
Bijlage 4	Leerkrachtvaardigheden	p.46
Bijlage 5	Voor- en nadelen van verrijking	p.47
Bijlage 6	Samenvatting focusgroepen studiedag	p.48
Bijlage 7	Samenvatting focusgroep met hoogbegaafde leerlingen	p.50
Bijlage 8	Vragenlijst voor ouders	p.51
Bijlage 9	Narratief interview met de algemeen directeur	p.54
Bijlage 10	Veldnotities	p.55
Bijlage 11	Vergelijking DHH en theorie	p.56
Bijlage 12	Samenvatting focusgroep eerste ontwerp prototype	p.57
Bijlage 13	Narratief interview met directielid en algemeen directeur	p.58
Bijlage 14	Beleidsplan: verwijderd vanuit ethische aspecten	
Bijlage 15	Competenties	p.59
Bijlage 16	Feedback Critical Friends	p.61

Woord van dank

Dit onderzoek had niet tot stand kunnen komen zonder de medewerking van mijn Critical Friends, respondenten en anderen in mijn directe omgeving. Ik wil hen daar dan ook hartelijk voor danken!

Samenvatting

Tijdens een studiedag op stichtingsniveau blijkt dat er vanuit de leerkrachten behoefte is aan een beleid gericht op hoogbegaafdheid. Een beleid waarin wordt opgenomen hoe dat mogelijk hoogbegaafde kinderen gesignaleerd en begeleid kunnen worden op zowel school- als stichtingsniveau. Het doel van dit onderzoek richt zich op het ontwerpen van een beleidsplan hoogbegaafdheid, zodat leerkrachten aan kunnen sluiten bij de onderwijsbehoeften van hoogbegaafde leerlingen. Op de volgende onderzoeksvraag is antwoord gezocht:

Hoe kan ik een beleidsplan hoogbegaafdheid ontwerpen, zodat leerkrachten zowel op stichtings- als schoolniveau aan kunnen sluiten bij de onderwijsbehoeften van hoogbegaafde leerlingen?

Om de onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden is gekozen voor een ontwerponderzoek wat bestaat uit een aantal fases. Tijdens die fases zijn diverse onderzoeksmethoden gebruikt: een literatuurstudie, focusgroepen, vragenlijsten en interviews.

Gedurende het vooronderzoek is door middel van een behoefte- en contextanalyse de huidige en gewenste situatie in beeld gebracht. Vervolgens heeft het ontwerpen van het beleidsplan centraal gestaan in de tweede fase. Diverse prototypes zijn voorgelegd aan respondenten en de feedback is steeds verwerkt in een verbeterde versie van het prototype.

Tot slot is een eindversie van het prototype geëvalueerd door de diverse directies op stichtingsniveau en de algemeen directeur. Het definitieve beleidsplan is ter inzage aangeboden aan de Medezeggenschapsraad en Gemeenschappelijke Medezeggenschapsraad. Op korte termijn zal het worden verspreid onder de collega's binnen de stichting. Een vervolgstap is dan een zorgvuldige implementatie en borging van het beleidsplan

Gedurende het onderzoek is duidelijk geworden dat hoogbegaafdheid complex is voor leerkrachten. Hoogbegaafde leerlingen zijn uniek (Freeman, 1998) en lijstjes met kenmerken, vaardigheden en eigenschappen zijn niet altijd navolgbaar. Dat heeft daardoor gevolgen voor het bieden van de juiste begeleiding aan deze leerlingen. Het beleidsplan wat is ontworpen is een structurele aanzet om een goede begeleiding te bieden, maar kan niet zonder de creatieve vaardigheden van de leerkracht. De leerkracht moet immers een manier creëren om aan te kunnen sluiten bij de onderwijsbehoeften van hoogbegaafde leerlingen.

1.1 Inleiding

Dit eerste hoofdstuk is gericht op de introductie van mijn onderzoek. Mijn persoonlijke motivatie en de aanleiding geven aan waarom ik het van belang vind om dit onderzoek uit te voeren. De probleemstelling zorgt ervoor dat de aanleiding concreter wordt uitgewerkt, wat zal leiden tot een onderzoeksvraag met bijbehorende deelvragen.

1.2 Persoonlijke motivatie

Enige jaren geleden is bij onze zoon door middel van een intelligentieonderzoek vastgesteld dat hij hoogbegaafd is. De reden om het onderzoek af te laten nemen was het gedrag wat in de thuissituatie leidde tot vervelende situaties, zoals ongehoorzaamheid en woedeaanvallen. Vermoedens van ons als ouders dat onze zoon wellicht meer uitdaging nodig zou kunnen hebben, werden bevestigd door de leerkrachten. Deze persoonlijke ervaring als ouder maakt dat ik op professioneel gebied wil ontwikkelen: ik wil kennis over hoogbegaafdheid opdoen en delen met collega's en leren hoe ik aan kan sluiten bij de onderwijsbehoeften van hoogbegaafde leerlingen.

1.3 Aanleiding

Ik ben als intern begeleidster (IB'er) werkzaam op een middelgrote, reguliere dorpsschool voor primair basisonderwijs. Deze school maakt samen met vijf andere dorpsscholen deel uit van een stichting. Sinds augustus 2014 geldt de wet Passend Onderwijs: een wetgeving die het belang aangeeft om kinderen een passende onderwijsplek te bieden. "Bij passend onderwijs gaat het er om dat elke leerling een onderwijsaanbod krijgt dat zijn talenten en mogelijkheden maximeert" (Ministerie van OCW & de PO-Raad, 2012, p. 3). In het kader van passend onderwijs heeft de directie op stichtingsniveau aangegeven dat er meer geïnvesteerd moet gaan worden in de zorg voor meer- en hoogbegaafde leerlingen¹ binnen onze stichting. Ze willen dat er een beleidsplan komt wat duidelijkheid biedt aan leerkrachten, leerlingen en ouders rondom de zorg voor hoogbegaafde leerlingen.

¹ I.v.m. de leesbaarheid wordt vanaf hier met de termen 'hoogbegaafdheid' en 'hoogbegaafden' zowel de meer- als hoogbegaafden bedoeld, tenzij expliciet vermeldt dat het anders is.

Het ui-model van Korthagen & Vaselos (2006) ondersteunt mijn persoonlijke motivatie en aanleiding:

Onze zoon is hoogbegaafd, zoals ook enkele leerlingen op de school waar ik werkzaam ben. Ik wil graag aan kunnen sluiten bij de onderwijsbehoeften van hoogbegaafde leerlingen: het bieden van passend onderwijs. Daarvoor is het nodig dat ik meer inzicht krijg in de ontwikkeling van hoogbegaafde leerlingen. Ik wil hoogbegaafde leerlingen leren begrijpen, omdat ik dan beter in staat ben om hoogbegaafde leerlingen te begeleiden. Ik kan dan passend onderwijs bieden door aan te sluiten bij hun ontwikkeling. Daarom ga ik de modules over Begaafdheid volgen die aangeboden worden op de Master SEN. De kennis die ik verzamel wil ik in gaan zetten om ervoor te zorgen dat ik aan kan sluiten bij de onderwijsbehoeften van hoogbegaafde leerlingen. Door de kennis te delen met collega's creëer ik de mogelijkheid dat zij ook aan kunnen sluiten bij de onderwijsbehoeften van hoogbegaafde leerlingen. Een kind heeft namelijk onderwijsbehoeften nodig om zijn/haar doel te bereiken (Lange, 2006). Door naar onderwijsbehoeften te kijken, richt een leerkracht of begeleider zich op wat een kind nodig heeft om bepaalde doelen te bereiken en welke aanpak een positief effect heeft (Pameijer & Beukering, 2007). Ik ben betrokken en toegewijd, maar ik moet me realiseren dat leerkrachten niet altijd open staan voor mijn ideeën omdat ze het niet haalbaar achten bepaalde interventies toe te passen.

Figuur 1: Het ui-model, © Korthagen & Vasalos, 2006.

1.4 Probleemstelling

In het kader van Passend Onderwijs wil de stichting graag meer aandacht voor de hoogbegaafde leerlingen. Naar aanleiding van een studiedag over excelleren in het onderwijs, geven leerkrachten tijdens een evaluatie aan dat ze niet voldoende kennis en vaardigheden bezitten om deze specifieke groep leerlingen goed te kunnen herkennen, erkennen en begeleiden. Ze zijn handelingsverlegen wanneer het om hoogbegaafde kinderen gaat.

Het Digitaal Handelingsprotocol Hoogbegaafdheid (DHH, Drent & Gerven, 2011) is op iedere school aanwezig maar niet geïmplementeerd. Leerkrachten weten daardoor niet hoe dat dit signaleringsinstrument ingezet kan worden en wat de meerwaarde ervan is. Het moet in het beleidsplan verwerkt worden.

Binnen de zes dorpsscholen is het aantal hoogbegaafde leerlingen gering: de directies geven aan dat het daarom niet voor iedere school mogelijk is om op schoolniveau voldoende aandacht te besteden aan hoogbegaafde leerlingen. De algemeen directeur besluit samen met de directies dat een bovenschoolse plusklas van meerwaarde kan zijn. Deze mogelijkheid moet opgenomen worden in het beleidsplan wat door de specialist ontworpen gaat worden.

Inmiddels ben ik benoemd tot Specialist Hoogbegaafdheid met als doel het ontwerpen van een beleidsplan hoogbegaafdheid en het vormgeven van een plusklas op stichtingsniveau.

Dit heeft ervoor gezorgd dat ik de keuze maak om mijn onderzoek te richten op beleidsvoering Hoogbegaafdheid op stichtingsniveau, waarbij ook aandacht zal zijn voor een goed beleid op schoolniveau. Daarmee geef ik gehoor aan de vraag van leerkrachten: zij geven aan handelingsverlegen te zijn en open te staan voor begeleiding. Door het formuleren van mijn onderzoeksvraag en bijbehorende deelvragen ga ik hiermee van start.

1.5 Onderzoeksvraag

Hoe kan ik een beleidsplan hoogbegaafdheid ontwerpen, zodat leerkrachten zowel op stichtings- als schoolniveau aan kunnen sluiten bij de onderwijsbehoeften van hoogbegaafde leerlingen?

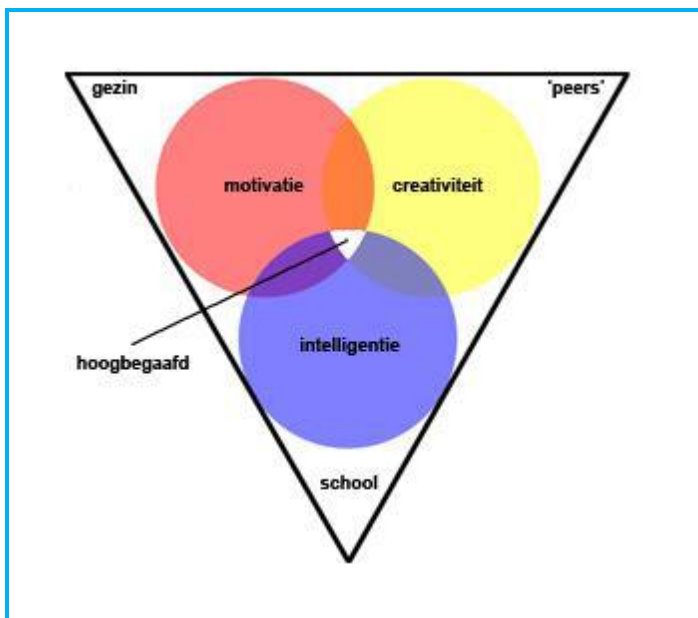
Deelvragen

1. Wat dient opgenomen te worden in een beleidsplan hoogbegaafdheid?
2. Hoe kan tegemoet gekomen worden aan de onderwijsbehoeften van hoogbegaafde leerlingen?
3. Wat is de rol van leerkrachten in de begeleiding van hoogbegaafde leerlingen?

In dit hoofdstuk is een theoretische verantwoording te lezen om de gekozen onderzoeksvraag en bijbehorende deelvragen die in hoofdstuk 1 zijn vastgesteld te kunnen beantwoorden

2.1 Hoogbegaafdheid

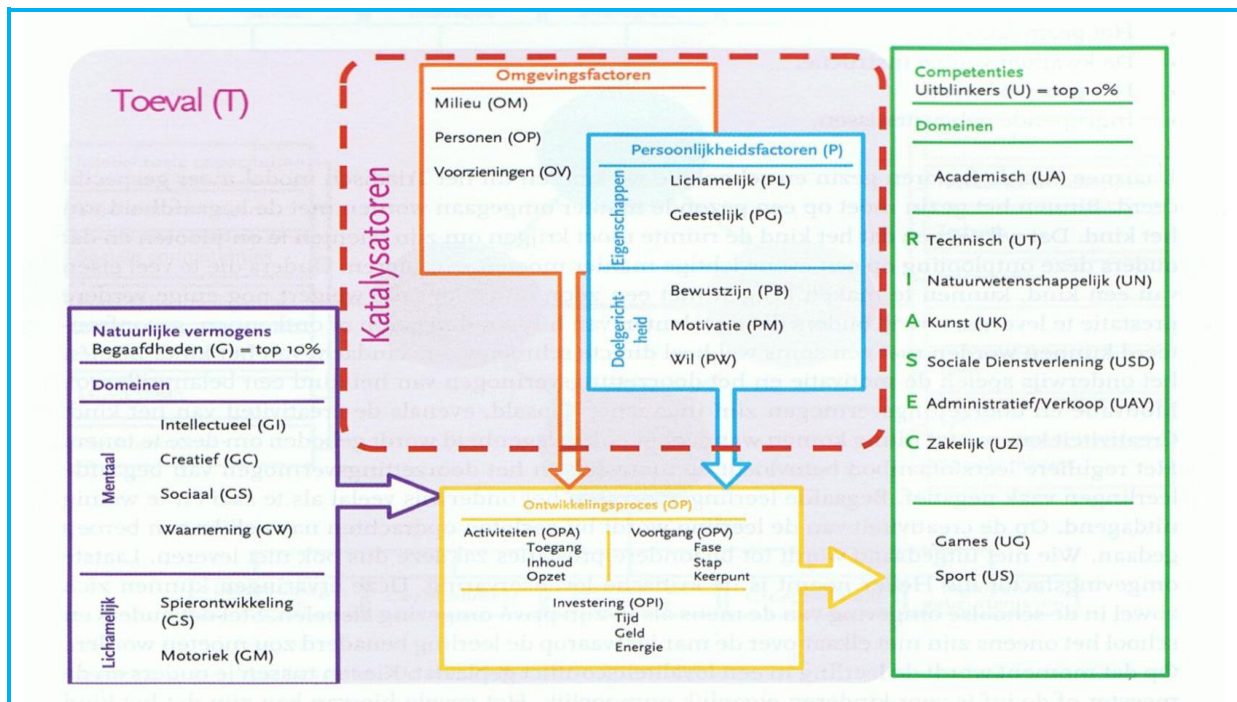
Om een beleidsplan hoogbegaafdheid te kunnen ontwerpen is het van belang dat helder is wat hoogbegaafdheid nu inhoudt. Wanneer ik op zoek ga naar de definitie van hoogbegaafdheid stuit ik op diverse modellen, als verklarende definitie. Verklarende definities geven meer houvast in de onderwijspraktijk. Ze geven richting aan de manier waarop het leerproces positief of negatief beïnvloed kan worden. Renzulli (1985) heeft een eerste opzet ontworpen met daarin drie kernfactoren verwerkt, te weten motivatie, creativiteit en hoge intelligentie. Mönks (1995) heeft daar op een later tijdstip nog drie omgevingsfactoren aan toegevoegd: gezin, ontwikkelingsgelijken (peers) en school. Dit gezamenlijke model wordt het triadisch interdependentiemodel genoemd (zie figuur 2).

Figuur 2. Het triadisch interdependentiemodel (Gerven, 2011, p. 11)

Het triadisch interdependentiemodel geeft echter geen verklaring waarom een begaafd kind wel of niet tot uitzonderlijke prestaties komt. Dat is de reden dat Gagné (2000) het model naar eigen inzicht heeft aangepast. Hij beschrijft in zijn Differentiatie-model van Begaafdheid en Talent het proces van potentieel naar prestaties (Althuizen, Boer & Kordelaar, 2014). Gagné plaatst motivatie als onderdeel van persoonlijkheidsfactoren bij de katalysatoren² (zie figuur 3). Katalysatoren zijn volgens Gagné (2000) van belang om begaafdheid om te zetten in talent. Motivatie wordt op deze manier niet meer gezien als een aanlegfactor maar als een beïnvloedende factor.

² Een katalysator beïnvloedt een proces, in dit geval het tot uiting komen van de mate van begaafdheid.

Figuur 3. Differentiatie model van Begaafdheid en Talent van Gagné (Drent & Gerven, 2012).

Althuizen et al. (2014, p. 10) geven als uitgangspunt aan dat je hoogbegaafd 'bent'. Het is aanwezig in je hele lijf en bepaalt alles wat je denkt, voelt en doet. Ze geven echter ook aan dat hoogbegaafdheid niet iets is wat er wel of niet uitkomt in prestaties, motivatie of gedrag). Hoogbegaafdheid zit in mijn ogen inderdaad in je, maar gezien de hierboven besproken modellen vind ik het aantoonbaar dat er factoren van invloed zijn om het tot uiting te laten komen.

12

Tijdens studiemomenten aan de diverse teams binnen onze stichting blijkt dat het triadisch interdependentiemodel erg verhelderend werkt. Er komen echter ook gerichte vragen en opmerkingen waaruit blijkt dat collega's zelf de link naar persoonlijkheids- en omgevingsfactoren leggen. Ze geven aan dat deze factoren van belang zijn om het begaafd zijn te kunnen uiten. Het differentiatie model (Gagné, 2000)sluit daarbij aan en kan daarom opgenomen worden in het beleidsplan.

2.2 Gedragskenmerken

In de vorige paragraaf zijn factoren benoemd die verband houden met mogelijke gedragskenmerken en vaardigheden die hoogbegaafde leerlingen kunnen uiten. Van belang om te weten wanneer je hoogbegaafde leerlingen wilt signaleren en begeleiden.

Drent & Gerven (2007) geven aan dat die kenmerken en vaardigheden onderscheiden kunnen worden in leer- en persoonlijkheidseigenschappen. Het karakter is daarbij van invloed op de persoonlijkheidseigenschappen. Een overzicht van deze eigenschappen is weergegeven in bijlage 1 en kan een leerkracht helpen bij het signaleren van hoogbegaafde leerlingen.

Een uitgebreide lijst van kenmerken en vaardigheden is gemaakt door Irvine (2000) en te vinden in bijlage 2. D'hondt & Rossen (2009) vullen de lijst met kenmerken verder aan. Een kanttekening daarbij is dat hoogbegaafde kinderen geen homogene groep zijn (Freeman, 1998). Ze zijn stuk voor

stuk uniek, ook in de ontwikkeling. De kenmerken en vaardigheden die in dit theoretisch kader benoemd worden hoeven dus niet allemaal aanwezig te zijn bij het tot uiting kunnen komen van hoogbegaafdheid en leerkrachten dienen daarvan op de hoogte te zijn om de juiste begeleiding te kunnen bieden.

2.3 Onderwijsbehoeften

Volgens Freeman (1998) heeft onderzoek aangetoond dat hoogbegaafden geen homogene groep zijn, zowel in termen van leerstijl, creativiteit, snelheid van ontwikkeling, persoonlijkheid of sociaal gedrag. Dit is volgens hem dan ook de grootste belemmering voor het ontwerpen van een passend onderwijscurriculum. Hoogbegaafde leerlingen krijgen binnen onze stichting vaak niet de kans om te ontwikkelen op hun talenten en kwaliteiten, maar worden gevraagd te ontwikkelen op gebieden die in 'onze' ogen aan zouden kunnen sluiten bij hun belevingswereld. We blijven dus regelmatig in gebreke bij het aansluiten op de onderwijsbehoeften van onze hoogbegaafde leerlingen.

D'Hondt & Rossen (2009) beschrijven enkele behoeften waar hoogbegaafde leerlingen hulp nodig hebben van volwassenen, naast de basisbehoeften die ieder kind heeft zoals geformuleerd door Stevens (1997)³:

- behoefte om zichzelf te aanvaarden zoals men is met zijn capaciteiten, interesses, beperkingen;
- behoefte om vaardigheden, interesses en beperkingen van anderen te kennen en te aanvaarden;
- behoefte om attitudes van ouders en leerkrachten tegenover hen te begrijpen;
- behoefte om zichzelf realistische doelen te stellen en zichzelf juist te beoordelen;
- behoefte aan uitdaging en onafhankelijk werk;
- behoefte om gepaste probleemoplossingsvaardigheden te ontwikkelen (competentiebehoefte);
- behoefte aan adequate sociale relaties.

13

Hoogeveen, Hell, Mooij & Verhoeven (2004) trekken als conclusie uit hun onderzoek dat hoogbegaafde kinderen positief reageren op aangepast onderwijs: hoogbegaafden geen homogene groep zijn (Freeman, 1998). Voornamelijk wanneer er sprake is van een pull-out model⁴ waarbij de leerling zich dagelijks in een leeromgeving met peers bevindt. Deze positieve reactie wordt dan vooral terug gezien in prestaties, kritisch en creatief denken.

Naast een pull-out model worden in het onderzoek ook andere mogelijkheden besproken die in meer of meerdere mate een positief effect hebben om hoogbegaafde leerlingen tot ontwikkeling te komen en daardoor onderwijsbehoeften in beeld brengen.

2.3.1 Compacten en verrijken

Een van die mogelijkheden is het structureel compacten en verrijken van de leerstof, naar aanleiding van de leer- en persoonlijkheidskenmerken. Die kenmerken zijn namelijk aanwijzingen om de leerstof op de juiste manier te kunnen schrappen (compacten) en aan te vullen met vervangende opdrachten (verrijken).

³ Basisbehoeften volgens Stevens: relatie, autonomie en competentie

⁴ Pull-out model staat in Nederland beter bekend als voltijd begeleidingsklas voor hoogbegaafde leerlingen.

- **Compacten**

Er zijn twee redenen om over te gaan op compacten (Drent & Gerven, 2012):

1. Compacten zorgt voor aansluiting bij de leereigenschappen van (hoog-) begaafde leerlingen, zoals het maken van grote denk- en leerstappen.
2. Compacten zorgt dat er tijd vrij komt om te werken aan verrijkingsopdrachten.

- **Verrijken**

Het doel van verrijken is dat een leerling in staat is om vaardigheden van het leren te koppelen aan kennisontwikkeling (Termeer, 2011). Hierdoor zal het zelfbeeld van de leerling positief beïnvloed worden. Verrijkingsonderwijs moet er toe leiden dat een hoogbegaafde leerling de hogere denk-orde leert ontwikkelen⁵.

Hieronder staan drie redenen waarom het belangrijk is om te verrijken naast compacten (Drent & Gerven, 2012):

1. Als je wel leerstof compact, maar geen verrijkingsstof aanbiedt, gaat een leerling in een hoog tempo door de leerstof heen. Het risico daarvan is een onvermijdelijke, vervroegde doorstroming.
2. De leerling leert vaardigheden om zich goede werk- en leerstrategieën eigen te maken. De leerling leert om te leren, Vygotsky (SLO, z.d.) noemt dit de 'zone van naaste ontwikkeling'⁶. Zij zullen een positiever zelfbeeld ontwikkelen. Onderpresteren en faalangst zijn dan niet of minder aan de orde.
3. Het ontwikkelingsperspectief wordt verruimd wanneer er structureel sprake is van compacten en verrijken. De leerling zal de basisschool met een bredere basis aan kennis en vaardigheden verlaten.

14

2.3.2 Niet-leerstofgerichte interventies

Naast leerstofgerichte interventies zoals compacten en verrijken, behoort er ook aandacht te zijn voor niet-leerstofgerichte interventies. Dit zijn interventies die niet gericht zijn op leerstof maar wel van belang zijn voor hoogbegaafde kinderen om tot ontwikkeling te komen. Deze interventies richten zich voornamelijk op de sociaal emotionele ontwikkeling van hoogbegaafde kinderen, faalangst, de ontwikkeling van werk- en leerstrategieën en een veilig pedagogisch klimaat.

Het beleidsplan wat in ontwikkeling is moet dusdanig opgezet worden dat leerstofgerichte interventies goed worden ingezet, zodat niet-leerstofgerichte interventies minimaal ingezet hoeven te worden.

2.3.3 Onderpresteren

Kaufmann (1991) omschrijft onderpresteren als het langdurig minder presteren dan op grond van iemands capaciteiten verwacht zou mogen worden. Wanneer (niet-) leerstofgerichte interventies niet op de juiste manier worden ingezet, leer je een hoogbegaafde leerling in feite om onder te gaan presteren (Delisle & Gailbraith, 2002). Desousa (2003) beaamt dit zegt dat het logischer is om de omgeving te bestempelen als onderpresteerder en niet de leerling.

⁵ Zie bijlage 3. De taxonomie van Bloom (2014) en de succesintelligenties van Sternberg (z.d.)

⁶ Zone van naaste ontwikkeling: het aanspreken van een kind op 'n niveau dat net buiten bereik van het kind is

2.4 Leerkrachtvaardigheden

In voorgaande paragraaf over onderpresteren is aangegeven dat het op de juiste manier begeleiden van hoogbegaafden van belang is om te voorkomen dat ze gaan onderpresteren. Zoals omschreven door Freeman (1998) en Termeer (2011): “De leerkracht is degene die ervoor zorgt dat er voor de leerling mogelijkheden gecreëerd worden om te leren en de omstandigheden te optimaliseren om het leerproces bij leerlingen mogelijk te maken” (p. 90).

Delisle en Galbraith (2002) vullen de leerkrachtvaardigheden aan met een gevoel voor humor, een sterk zelfbeeld, een positieve houding, hoog energieniveau en een oprechte voorliefde voor hoogbegaafde leerlingen. Tijdens mijn onderzoek wil ik kijken of ik in de praktijk de ‘oprechte voorliefde’ mee kan nemen wanneer ik samen met enkele collega’s ga bekijken hoe ik het beleidsplan hoogbegaafdheid vorm kan gaan geven.

Eyre (2007) geeft aan dat creatief denken in Engeland ingezet wordt als instrument om onderwijs aan hoogbegaafden te verbeteren. De leerkracht is het hart van het proces, gebruik makend van zijn/haar eigen professionele vaardigheden om aan te sluiten bij de onderwijsbehoeften van de hoogbegaafde leerling. Daarvoor moet de leerkracht vertrouwd raken met de methodologieën, algemene theorieën, modellen en principes voor effectief onderwijs aan hoogbegaafde leerlingen. Hickey (1988) geeft aan dat een leerkracht ook moet zorgen voor een veilig pedagogisch klimaat, dat waarde hecht aan talent, creativiteit, besluitvorming en intellectuele capaciteiten.

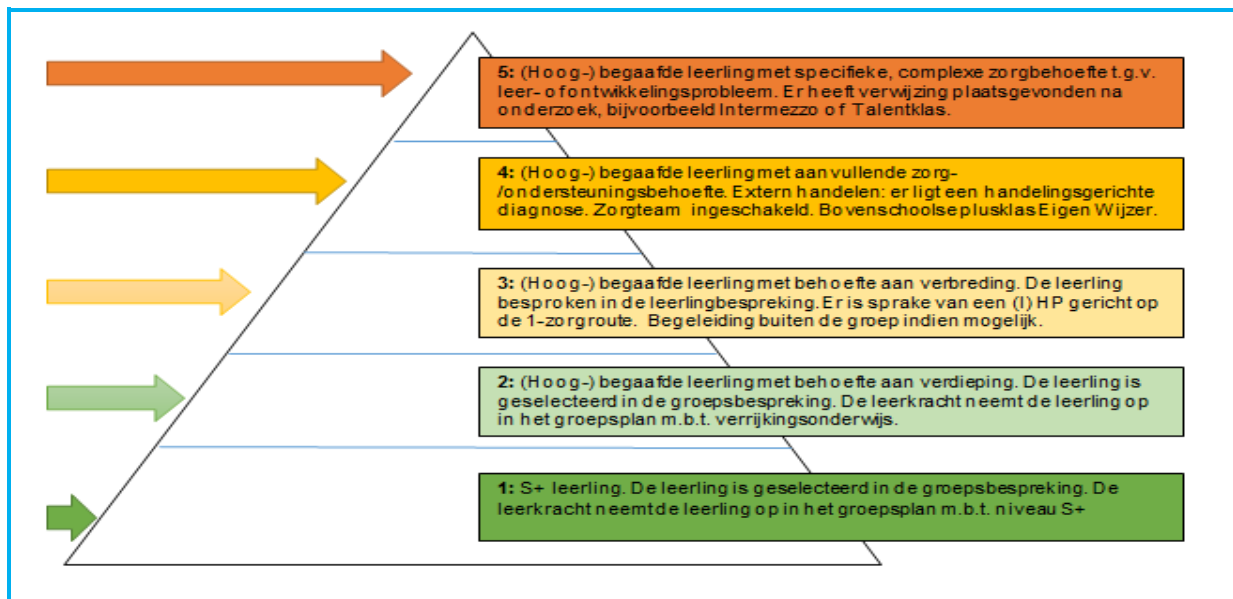
Bijlage 4 bevat een totaaloverzicht van leerkrachtvaardigheden ten behoeve van begeleiding van hoogbegaafde kinderen.

2.5 Plusklassen

Nu we theoretisch weten wat het belang is van juiste leerkrachtvaardigheden en weten wat de onderwijsbehoeften zijn van hoogbegaafde leerlingen, komt een organisatorisch onderdeel aan bod. Er zijn diverse vormen van verrijking binnen het onderwijs mogelijk. Hoogeveen et al. (2004) verwijzen in hun onderzoek naar onderwijsaanpassingen voor hoogbegaafden. Mijn onderzoek richt zich voornamelijk op verrijkingsprogramma’s binnen de klas en verrijkingsprogramma’s buiten de klas in de vorm van plusklassen, Kangoeroegroepen of projecten onder begeleiding.

De verrijkingsprogramma’s buiten de klas kunnen zowel op school- als op stichtingsniveau plaatsvinden. In het onderzoek van Hoogeveen et al. (2004) worden zowel de voor- als nadelen besproken voor verrijkingsprogramma’s binnen en buiten de klas⁷. Deze voor- en nadelen worden meegenomen bij het tot stand komen van het beleidsplan. Daarbij is ook aandacht voor de piramide van zorgstructuur gericht op de 1-zorgroute. Deze piramide is afgeleid van een voorbeeld uit Knapzak Uitdagend onderwijs (Gerven, 2014) en te zien in figuur 4.

⁷ Zie bijlage 5

Figuur 4. Zorgniveaus onderwijs voor hoogbegaafden

Er zijn diverse soorten plusklassen, aansluitend op de zorgniveaus van de 1-zorgroute (figuur 4). De gebruikte namen zijn theoretisch niet onderbouwd maar tijdens de opleiding gebruikt ter verduidelijking.

1. Logistieke plusklas.

Deze plusklas wordt opgericht als ondersteuning van de reguliere leerkracht. In deze plusklas worden instructies en evaluaties besproken van de verrijkingstaken die in de klas worden voortgezet. Deze vorm dient als opstart om ervoor te zorgen dat zorgniveau 2 binnen je school op orde komt.

2. Academische plusklas.

Hier wordt vooral aandacht besteed aan de onderwijsbehoeften van de hoogbegaafde leerling op cognitief gebied. Het is gericht op leerstof, met verbreding en op eigen onderwerpen. De Taxonomie van Bloom (2014) zal een belangrijke rol spelen.

3. Niet-academische plusklas.

De derde vorm richt zich vooral op onderwijs wat niet met de cognitie te maken heeft, maar in het bijzonder op de niet-leerstofgerichte interventies. De leerstofgerichte interventies die wel aan bod komen hebben zowel een verdiepend als verbredend karakter.

Tessa Kieboom (2007) geeft aan dat wanneer je op een uitgebreide manier aandacht besteed aan differentiëren, je al heel wat problemen voor hoogbegaafde leerlingen opvangt. Begeleiding buiten de groep die daar goed op aansluit richt zich dan voornamelijk op het sociaal-emotioneel vlak, het aanleren van een goede werkhouding en het ontwikkelen van studievastigheden. Plusgroepen kunnen ondersteunen bij het ontwikkelen van een positief zelfbeeld bij hoogbegaafde leerlingen, waar ze tevens leren samenwerken en gestimuleerd worden om gebruik te maken van sociale vaardigheden.

2.6 Beleidsplan

Het doel van een beleidsplan is dat alle stappen worden beschreven die straks in het kader van de zorg voor hoogbegaafde leerlingen worden gezet (Gerven, 2008, p. 10). Een beleidsplan is een voorwaarde om een structurele aanpak op school- en stichtingsniveau te kunnen borgen (Kuipers, in Gerven, 2011). In de literatuur zijn aanbevelingen te vinden welke hoofdstukken opgenomen kunnen worden in een beleidsplan hoogbegaafdheid (verwerkt in tabel 1).

Auteur	Hoofdstukken
Boer (2012)	Compacten en verrijken
Kuipers (2005)	Visie van school en/of stichting Leerkrachtcompetenties Borging en kwaliteit
Gerven (2008)	Doelgroep Signalering en diagnostiek Vervroegde doorstroming Aanpassingen in de leerstof Bijzondere leerlingenzorg
Wolters (in Gerven, 2011)	Visie Competenties Doelgroep

Tabel 1: aanbevelingen vanuit de literatuur

Na het vaststellen van de onderzoeksvraag met bijbehorende deelvragen en het uitwerken van het theoretisch kader, staat in dit hoofdstuk de onderzoeksmethodologie centraal. Daarbij gaat onder andere de aandacht uit naar het doel van het onderzoek, voor welk paradigma en welke strategie wordt gekozen en welke onderzoeksmethodes ingezet gaan worden om tot beantwoording van de onderzoeksvraag te komen.

3.1 Doel

Het doel in dit onderzoek is het ontwerpen van een beleidsplan Begaafdheid op stichtings- en schoolniveau. Leerkrachten krijgen daarbij handvatten aangeboden om aan te kunnen sluiten bij de onderwijsbehoeften van hoogbegaafde leerlingen. Hiermee wordt tegemoet gekomen aan de vraag om handelingsverlegenheid richting hoogbegaafde leerlingen te reduceren.

Wanneer dit doel is behaald, krijgen hoogbegaafde leerlingen binnen onze stichting, in samenwerking met leerkrachten en ouders, de kans om zich zo optimaal mogelijk te ontwikkelen.

3.2 Onderzoeksparadigma

Dit onderzoek wordt uitgevoerd naar aanleiding van een studiedag die op stichtingsniveau heeft plaatsgevonden. Daarbij hebben leerkrachten aangegeven handelingsverlegen te zijn en open te staan voor begeleiding gericht op hoogbegaafde leerlingen. Dit maakt dat ik kies voor een benadering vanuit het kritisch emancipatorisch paradigma waarbij het handelen (praxis) wordt geïnspireerd door reflectie en emancipatie (Lange, Schuman & Montessori, 2011).

3.2.1 Kritisch

De huidige situatie is van belang voor het bepalen van het verloop van het onderzoek en wordt in verband gebracht met machtsverhoudingen of –structuren die op dit moment aanwezig zijn. Betrokkenheid bij de samenleving is het uitgangspunt (Verhoeven, 2010).

3.2.2 Emancipatorisch

Door dit onderzoek zal het initiatief om aan te sluiten bij de onderwijsbehoeften van hoogbegaafde leerlingen, bij de leerkrachten komen te liggen. Leerkrachten zullen kennis ontwikkelen om dit op de juiste manier te kunnen doen.

3.3 Onderzoeksstrategie

Voor mijn onderzoek maak ik gebruik van een ontwerponderzoek als strategie. Het richt zich op aanpassingen en verbeteringen van de beroepspraktijk en levert een bruikbaar product op dat aantoonbaar beter is dan een voorgaand product (Lange, et al., 2011, p.121): een beleidsplan hoogbegaafdheid. Het zorgt voor een combinatie van theorie en praktijk. Dit ontwerponderzoek bestaat uit een drietal fases, die in paragraaf 3.5 verder worden toegelicht bij het bespreken van de onderzoeksmethoden.

3.4 Respondenten

Gedurende het onderzoek is er contact met diverse respondenten: personen die hun medewerking verlenen om deel te nemen aan het onderzoek. De resultaten worden verwerkt in de prototypes die ontworpen gaan worden. Een aantal respondenten bekijken de prototypes, waarbij hun mening van belang is voor het verloop van het onderzoek.

- **Werkgroep Begaafdheid**

Er wordt een werkgroep opgestart met daarin de volgende leden:

- *Directielid*

Namens de directies van alle scholen binnen onze stichting, zal één directeur zitting nemen in de werkgroep om het proces te bewaken.

- *IB'er*

In de werkgroep neemt één IB'er plaats die vervolgens voor een terugkoppeling zorgt naar de andere IB'ers binnen de stichting.

De IB'er is lid van de werkgroep, omdat diegene belast is met de coördinatie en uitvoering van het zorgbeleid in de school en de begeleiding en professionalisering van leerkrachten onder verantwoordelijkheid van de directie.

- *Specialist Hoogbegaafdheid*

De specialist is aangesteld op stichtingsniveau en

- draagt zorg voor het tot stand komen van het beleidsplan;

- leidt de werkgroep;

- houdt toezicht op de ontwikkelingen die scholen doorlopen gericht op Hoogbegaafdheid.

- *Afgevaardigde van iedere school binnen de stichting*

Om het nieuwe beleidsplan te kunnen vormgeven en borgen op schoolniveau zal een afgevaardigde van iedere school deelnemen aan de expertisegroep.

Binnen deze werkgroep is de Specialist Hoogbegaafdheid tevens de IB'er.

- **Leerlingen**

Gediagnosticeerde, hoogbegaafde leerlingen zijn belangrijk bij het onderzoek om te kunnen achterhalen wat de onderwijsbehoeften zijn van hoogbegaafde leerlingen.

- **Leerkrachten**

Tijdens het vooronderzoek is er aandacht voor de huidige en gewenste situatie. Om deze in beeld te brengen is er contact met leerkrachten binnen de stichting.

- **Ouders**

Ouders van 4 gediagnosticeerde hoogbegaafde leerlingen worden benaderd. Ouders zijn expert over hun eigen kind (Metcalf, 2003) en daardoor een belangrijke informatiebron voor dit onderzoek.

- **Externen**

Ervaringsdeskundige 1 heeft ruim 20 jaar ervaring in het begeleiden van hoogbegaafde leerlingen op een basisschool

Ervaringsdeskundige 2 is coördinator Hoogbegaafdheid binnen het samenwerkingsverband waartoe de stichting behoort.

3.5 Onderzoeksmethoden

Lange, et al. (2011) stelt dat het voor een nauwkeuriger en meer betrouwbaar onderzoek belangrijk is dat er sprake is van triangulatie. Dit houdt in dat onderzoeksstrategieën en –methoden gecombineerd worden en zorgvuldig en doelgericht toegepast. Vanuit meerdere invalshoeken worden metingen verricht. De onderzoeksmethoden die in dit onderzoek worden toegepast, worden in deze paragraaf kort toegelicht en vervolgens per fase van het onderzoek uitgewerkt

Focusgroep:

Een focusgroep is een variant op een groepsinterview. Het doel van het gesprek is meer inzicht te krijgen in een van te voren vastgesteld onderwerp of thema, in een veilige en stimulerende omgeving (Lange, et al., 2011, p. 179). De focusgroep wordt geleid door een moderator⁸, die ervoor zorgt dat de groep gefocust blijft en de gestelde onderwerpen aan bod komen.

Vragenlijst:

In dit onderzoek wordt gebruik gemaakt van een vragenlijst voor ouders. Het doel van de vragenlijst (met open vragen) is dat er op een gestandaardiseerde manier gegevens worden verzameld onder de respondenten van het onderzoek.

Narratief interview:

De nadruk tijdens dit interview ligt voornamelijk op het verhelderen van ervaringen en standpunten. De geïnterviewde wordt gevraagd om zijn/haar verhaal te vertellen, waarbij de interviewer een rol aanneemt van moderator. Er is gekozen voor een narratief interview omdat de geïnterviewde aanleiding heeft gegeven tot dit onderzoek en dit in zijn verhaal kan verduidelijken.

Veldnotities:

Tijdens veldonderzoek op andere scholen of binnen andere stichtingen worden door de onderzoeker notities gemaakt. Het doel is om alles vast te leggen wat relevant lijkt voor het kunnen beantwoorden van de deelvragen van het onderzoek.

Documentenonderzoek:

Het doel van het documentenonderzoek is inzicht te verkrijgen op welke wijze andere scholen of stichtingen binnen het primair basisonderwijs een beleidsplan hoogbegaafdheid hebben vormgegeven.

Fase 1: vooronderzoek

- Om een behoefteanalyse te realiseren worden er tijdens een studiedag op stichtingsniveau 7 focusgroepen gevormd. Deze focusgroepen zijn per bouw ingedeeld en bieden de mogelijkheid om de huidige en gewenste situatie in beeld te brengen. Dit zal voornamelijk gericht zijn op beleidsmatig gebied en de rol van leerkrachten in de begeleiding.
Er zal een behoefteanalyse plaats vinden door middel van een focusgroep, onder de gediagnosticeerde leerlingen om zo een beeld te krijgen van de onderwijsbehoeften. Tot slot zal een behoefteanalyse plaatsvinden onder ouders van 4 gediagnosticeerde leerlingen. Dit zal gebeuren aan de hand van een opgestelde vragenlijst. Ouders krijgen hierbij de mogelijkheid om hun ideeën te reflecteren over de tegemoetkoming aan de onderwijsbehoeften van hoogbegaafde leerlingen binnen onze school en stichting.
- Contextanalyse geeft voorwaarden weer die haalbaarheid en draagkracht mogelijk maken. Een narratief interview met de algemeen directeur moet deze voorwaarden verhelderen. Een narratief interview geeft de algemeen directeur de mogelijkheid

⁸ Een moderator dient een gesprek in goede banen te leiden.

om zijn visie op het onderzoeksonderwerp (een beleidsplan hoogbegaafdheid) te geven en ideeën en ervaringen te formuleren (Lange, et al., p. 176).

- Good practice: om inspiratie op te doen en te leren van anderen die al een beleidsplan hebben opgezet en dit in praktijk ook uitvoeren, ga ik veldonderzoek verrichten door bestaande documenten (beleidsplannen) te bekijken.

Fase 2: ontwerpfase

- Om tot het schrijven van een beleidsplan hoogbegaafdheid te komen, schrijft de onderzoeker zich in voor een studie-tweedaagse. Hierbij wordt een prototype ontworpen van het beleidsplan. Dit wordt aangevuld met uitkomsten vanuit de focusgroepen zoals beschreven in fase 1. Dit prototype wordt besproken binnen de werkgroep Begaafdheid
- Om het tweede prototype te ontwerpen wordt de feedback meegenomen vanuit de werkgroep met daarnaast de literatuurstudie zoals weergegeven in hoofdstuk 2 van dit onderzoek. Notities naar aanleiding van het veldonderzoek worden waar mogelijk hierin verwerkt. Dit tweede prototype wordt na afronding voorgelegd aan ervaringsdeskundigen.
- In de eindversie wordt de feedback van de ervaringsdeskundigen verwerkt.

Fase 3: evaluatiefase

- De eindversie wordt in concept aangeboden aan de directies binnen onze stichting. Een terugkoppeling hiervan zal tijdens een narratief interview met de algemeen directeur plaatsvinden.
- Tot slot wordt het beleidsplan ter kennisgeving aangeboden aan de werkgroep Begaafdheid en Gemeenschappelijke Medezeggenschapsraad (GMR) alvorens het wordt verspreid onder de collega's binnen de stichting.

3.6 Kwaliteit van het onderzoek

Triangulatie

De triangulatie binnen dit onderzoek wordt gewaarborgd door het inschakelen van respondenten uit verschillende doelgroepen: directie, IB'er, leerkrachten, ervaringsdeskundigen, ouders en leerlingen. Daarnaast worden diverse onderzoeksmethoden gebruikt om tot meerdere perspectieven te komen.

Betrouwbaarheid

Een kwaliteitseis van een praktijkgericht onderzoek is betrouwbaarheid. Focusgroepen en interviews kunnen van invloed zijn op de betrouwbaarheid, doordat gegevens anders geïnterpreteerd kunnen worden. Door de interviews zo zorgvuldig mogelijk uit te werken en de inhoud van focusgroepen zo nauwkeurig mogelijk te omschrijven en een member-check⁹ toe te passen, wordt bijgedragen aan een zo betrouwbaar mogelijk onderzoek.

Validiteit

Door de onderzoeksmethoden 'focusgroepen' en 'narratieve interviews' te gebruiken, wordt gericht gemeten waar het onderzoek zich op richt. Wat zijn de onderwijsbehoeften van hoogbegaafde leerlingen, hoe kan daar aan tegemoetgekomen worden en wat is de rol van leerkrachten in de begeleiding van hoogbegaafde leerlingen? De focusgroepen en narratieve

⁹ Member-check: respondenten lezen het verslag van de focusgroep of het interview door en geven akkoord wanneer het naar waarheid is omschreven.

interviews zorgen voor meer diepgang dan wanneer er gebruik gemaakt wordt van vragenlijsten. De validiteit wordt hiermee verhoogd.

3.7 Data-analyse

Het onderzoek is met name een kwalitatief onderzoek: het geeft voornamelijk inzicht in procedures en relaties gericht op leerkrachten en hoogbegaafde leerlingen. Dat maakt dat er sprake is van een kwalitatieve data-analyse.

- **Deductieve benadering**
Bij het tot stand komen van het beleidsplan is in eerste instantie voornamelijk gebruik gemaakt van theoretische notities. Deze notities zijn uitkomsten vanuit de literatuurstudie. Ook de onderwijsbehoeften van hoogbegaafde leerlingen en de rol van leerkrachten in de begeleiding van hoogbegaafde leerlingen worden in eerste instantie weergegeven aan de hand van theoretische notities.
- **Inductieve benadering**
Door met de focusgroepen in gesprek te gaan over onderwijsbehoeften van hoogbegaafde leerlingen worden afzonderlijke waarnemingen gedaan. Deze waarnemingen worden door middel van een synthese samengebracht en leidt tot algemene kennis (theorie). Er wordt gezocht naar verbanden tussen de waarnemingen die wijzen op theorieën

3.8 Ethische aspecten

Om de ethische aspecten goed te waarborgen, zal het onderzoek worden uitgevoerd aan de hand van vijf gedragsregels uit een gedragscode die Andriessen, Ostenk, Delnooz, Smeijsters & Peij (2010) samen met een commissie hebben vastgesteld.

- **Onderzoekers aan het HBO dienen het professionele en maatschappelijke belang**
Voorafgaand aan het onderzoek zal het team op onze school op de hoogte worden gebracht van het onderzoek. Dit geldt ook voor de teams van andere scholen binnen onze stichting. Wanneer het onderzoek is afgerond zullen collega's in staat zijn om op een professionele manier hun kennis in te zetten om hoogbegaafde leerlingen binnen onze school en/of stichting te begeleiden en aan te sluiten bij de onderwijsbehoeften van hoogbegaafde leerlingen.
- **Onderzoekers aan het HBO zijn respectvol**
Tijdens het onderzoek wordt rekening gehouden met de privacy van alle betrokkenen. Directie en Critical Friends (CF's) worden gevraagd om de gang van zaken mee te bewaken en vragenlijsten te beoordelen alvorens deze naar de respondenten gaan. Aan de respondenten wordt uitgelegd wat het doel is van het onderzoek. Respondenten worden in hun waarde gelaten en zijn vrij om hun mening te uiten.
- **Onderzoekers aan het HBO zijn zorgvuldig**
Wanneer keuzes gemaakt moeten worden, worden eerst alle mogelijkheden zorgvuldig bekeken om vervolgens de beste overweging te kiezen. Desgewenst is een theoretische onderbouwing aanwezig. Directie en werkgroep Hoogbegaafdheid worden hierbij nauw betrokken en spreken hun goedkeuring uit alvorens een definitieve overweging wordt gekozen.
- **Onderzoekers aan het HBO zijn integer**
Het is mogelijk dat respondenten opvattingen hebben tijdens de uitwerkingen van het onderzoek die niet evenredig zijn aan de opvattingen die de onderzoeker voert. De onderzoeker zal zich neutraal opstellen om het onderzoek niet te belemmeren.
- **Onderzoekers aan het HBO verantwoorden hun keuzes en gedrag**
De werkgroep Hoogbegaafdheid zal meerdere keren per jaar bij elkaar komen, zodat keuzes

besproken en onderbouwd kunnen worden. Daarnaast zal tijdens teamvergaderingen structureel op de agenda het punt 'meer- en hoogbegaafde leerlingen' komen te staan, zodat kennis en keuzes gedeeld en verantwoord kunnen worden collega's.

In dit hoofdstuk worden de resultaten weergegeven die tijdens het onderzoek zijn verzameld. Figuur 5 is een schematische weergave van de onderzoeksmethoden die zijn toegepast.

Fase	Onderzoeksmethode	Respondenten	Inhoud
1: vooronderzoek	Focusgroep	Collega's binnen de stichting	- Schets van huidige en gewenste situatie gericht op beleid hoogbegaafdheid. - rol van lkr bij begeleiden hoogbegaafde leerlingen
	Focusgroep	Gediagnosticeerde leerlingen	In beeld brengen van de onderwijsbehoeften van hoogbegaafde leerlingen
	Vragenlijst	Ouders van gediagnosticeerde lln	In beeld brengen van de onderwijsbehoeften van hoogbegaafde leerlingen
	Narratief interview	Algemeen directeur	Visie op beleidsplan, ideeën en ervaringen.
	Veldonderzoek /documentenonderzoek	Onderzoeker	Inhoud huidige protocollen en beleidsplannen bekijken.
2: ontwerpfase	Studie-tweedaagse/ documentenonderzoek	Onderzoeker	Opstellen beleidsplan i.c.m. DHH
	Focusgroep	Werkgroep Hoogbegaafdheid	Prototype bespreken
	Prototype bijstellen	Onderzoeker	
	Focusgroep	Ervaringsdeskundigen	Prototype bespreken
	Prototype bijstellen	Onderzoeker	
3: evaluatiefase	Narratief interview	Algemeen directeur	Prototype bespreken - Visie op beleid - Visie op traject - Visie op toekomst
	Narratief interview	Directielid werkgroep	Prototype bespreken - Visie op traject
	Eindversie vaststellen	Onderzoeker	

Figuur 5. Schematische weergave van fases binnen het onderzoek.

4.1 Fase 1: vooronderzoek

Tijdens het vooronderzoek hebben diverse analyses plaatsgevonden, die een bijdrage leveren aan het kunnen beantwoorden van de onderzoeksvraag en bijbehorende deelvragen.

4.1.1 Behoeftanalyse

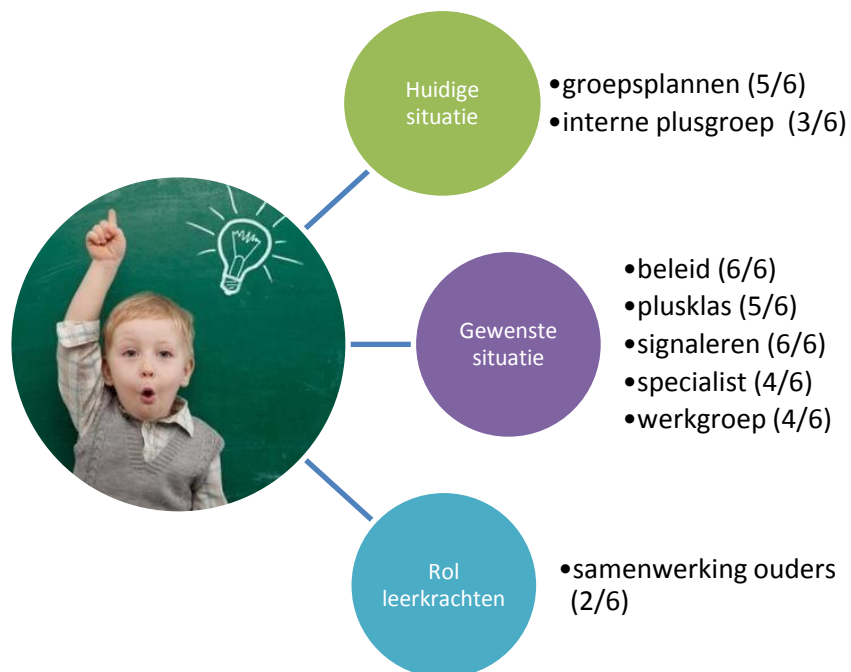
- Vaststellen van de huidige en gewenste situatie
- Rol van leerkrachten bij begeleiden van hoogbegaafde kinderen

Tijdens een studiedag op stichtingsniveau zijn 6 focusgroepen geformeerd. IB'ers fungeerden als moderator van iedere focusgroep.

In de focusgroepen is, door het stellen van vragen, besproken wat op schoolniveau de huidige situatie is, gericht op het begeleiden van hoogbegaafde leerlingen. Vervolgens zijn de deelnemers in overleg gegaan om aan te geven wat de gewenste situatie zal zijn. Tot slot hebben de deelnemers uit kunnen spreken wat de rol is of kan zijn van leerkrachten bij het begeleiden van hoogbegaafde kinderen.

De antwoorden die gegeven zijn, kunnen per collega en per school afwijken. Een collega met meer achtergrondkennis over hoogbegaafdheid kan wellicht beter een concrete inschatting maken van een gewenste situatie of wat de rol van een leerkracht kan zijn. Aangezien het om een behoefteanalyse gaat, heeft dit geen consequenties voor de betrouwbaarheid en validiteit van het onderzoek.

Onderstaande codeboom (Lange et al., 2011, p. 208) is een overzicht van begrippen die vaker dan één keer zijn benoemd tijdens de focusgroepen. Hiervoor is het axiaal coderen toegepast. Tussen haakjes wordt aangegeven hoe vaak het begrip is benoemd tijdens de focusgroepen: 5/6 betekent tijdens 5 van de 6 focusgroepen benoemd.

Codeboom focusgroepen studiedag

In bijlage 6 is een samenvatting opgenomen die weergeeft wat er besproken is in iedere focusgroep.

- **Onderwijsbehoeften van hoogbegaafde leerlingen**

Zes gediagnosticeerde, hoogbegaafde leerlingen hebben deelgenomen aan een focusgroep, met als doel het in beeld brengen van hun onderwijsbehoeften (zie bijlage 7).

De onderwijsbehoeften volgens deze hoogbegaafde leerlingen zijn:

- We willen iets anders, niet nog meer van hetzelfde zoals taal of rekenen.
- We willen creatiever kunnen zijn.
- We willen instructie zodat we aan het werk kunnen met verrijkmateriaal. Nu moeten we het vaak zelf uitzoeken en kunnen we opdrachten niet maken.
- We willen een hoger werktempo in de groep.
- We willen kortere instructies bij taal en rekenen.
- We willen projecten, zoals over de ruimte, het kweken van planten, kunst.
- We willen tijd voor uitdagende materialen.
- We willen een leerkracht die ons begrijpt.

Ouders van vier hoogbegaafde leerlingen zijn benaderd om een vragenlijst in te vullen (zie bijlage 8), waarbij een respons is gekomen van 75%. De vragenlijst bestond uit open vragen met suggesties voor antwoorden en is vooraf ter controle aan Critical Friends (CF's) en de werkgroep verzonden. Eén ouder heeft gereageerd dat ze de vragenlijst als te globaal heeft ervaren, waardoor het moeite heeft gekost om het goed in te vullen. De gekozen antwoorden zijn daardoor minder betrouwbaar.

De overeenkomsten die benoemd zijn:

- Hoogbegaafde leerlingen hebben instructie nodig om tot verwerking te komen.
- Er moet aandacht zijn voor het leren leren.
- Er moeten werk- en leerstrategieën aangeboden worden.
- Een leerkracht moet kennis hebben van hoogbegaafdheid.

4.1.2 Contextanalyse

- **Haalbaarheid en draagkracht**

In bijlage 9 is een narratief interview uitgewerkt, wat de onderzoeker met de algemeen directeur van de stichting heeft gevoerd. Samen met de algemeen directeur is nadien bekeken wat de belangrijkste kernbegrippen zijn geweest die hij heeft benoemd. Deze zijn weergegeven in figuur 5. Hij geeft aan dat een specialist en beleidsplan hoogbegaafdheid ondersteunend kunnen zijn voor de haalbaarheid om een plusklas op te zetten op stichtingsniveau. Draagkracht wordt verkregen door het vormen van een werkgroep, het delen van kennis en het begeleiden van leerkrachten.

Figuur 5

4.1.3 Good practice

- **Documentenonderzoek**

Twee protocollen van onafhankelijke basisscholen zijn bekeken tijdens het documentenonderzoek. De werkgroep heeft deze protocollen ook ontvangen om te bekijken. Deze protocollen zijn gezien ethische afspraken niet opgenomen in dit onderzoek.

- **Veldonderzoek**

Het veldonderzoek is uitgewerkt in veldnotities tijdens een bezoek aan een plusklas van een andere stichting, onder leiding van een specialist hoogbegaafdheid. De veldnotities van dit overleg zijn opgenomen in bijlage 10

Binnen die stichting wordt gewerkt met het DHH, maar minder intensief dan aangeraden wordt vanuit de handleiding. Een beleidsplan is niet aanwezig. Daardoor is het criterium om deel te mogen nemen aan de plusgroepen niet helder.

In het beleidsplan wat ontworpen gaat worden voor onze stichting moet hier aandacht voor zijn: wanneer nemen kinderen deel aan een interne of externe plusgroep? Dit is ook aangegeven tijdens het narratief interview met de algemeen directeur.

De specialist heeft materialen en handreikingen laten zien, die ingezet kunnen worden om hoogbegaafde leerlingen te begeleiden, zowel voor in de groep, interne als externe plusklas. In de bijlage van het te ontwerpen beleidsplan zal daarom een materialenlijst worden opgenomen die weergeeft welke materialen al aanwezig zijn op de scholen binnen onze stichting.

Verder heeft de specialist aangegeven hoe je mogelijk een terugkoppeling kunt verzorgen naar ouders door het organiseren van een voorlichtingsavond, het plannen van gesprekken en het verzenden van nieuwsbrieven. Dit wordt voorgelegd aan de werkgroep Hoogbegaafdheid.

4.2 Fase 2: ontwerpfase

Een studie-tweedaagse met als doel een beleidsplan te ontwerpen waarin het DHH is geïntegreerd, geeft een eerste aanzet tot het beleidsplan voor onze stichting. Na deze studie-tweedaagse is een vergelijking gemaakt tussen het beleidsplan en het theoretisch kader uit hoofdstuk 2. Deze vergelijking (zie bijlage 11) is meegenomen in het eerste ontwerp van het beleidsplan en dient als onderbouwing waarom bepaalde punten zijn opgenomen.

Vanuit het documentenonderzoek worden onderstaande bevindingen meegenomen, omdat ze aansluiten of overeenkomen met het literatuuronderzoek:

- beschrijving leer- en persoonlijkheidskenmerken;
- handelingsplannen om te zien wat op groeps-/schoolniveau al is gedaan;
- aanmeldprocedure.

• Ontwerp 1

Tijdens een focusgroep met de werkgroep, is het eerste ontwerp van het beleidsplan besproken. De belangrijkste bevindingen die meegenomen worden in het volgende ontwerp zijn gebaseerd op de achtergrondkennis die de leden door een cursus inmiddels hebben opgedaan:

- Aanpassen definitie + model.
Het model wat gebruikt wordt om de definitie te omschrijven is voor collega's met minder of geen achtergrondkennis te moeilijk. Er is een toelichting nodig.
- Aanpassen titel beleidsplan.
We richten ons niet alleen op hoogbegaafden, maar ook op begaafden.
- Verwerken communicatie met ouders bij het aanvragen extern onderzoek.
Hoe communiceren we met ouders bij het aanvragen van een onderzoek?
- Expertisegroep wordt werkgroep Hoogbegaafdheid. Leden voelen zich op dit moment nog geen expert, maar willen wel uitgroeien tot expert.

In bijlage 12 is een samenvatting te vinden van de focusgroep.

• Ontwerp 2

Het tweede ontwerp van het beleidsplan wordt tijdens een focusgroep voorgelegd aan ervaringsdeskundigen in maart 2015:

- **Ervaringsdeskundige 1** heeft daarbij de volgende opmerkingen :
 - Communicatie met ouders is belangrijk. Laat ouders uitpraten, bied een luisterend oor. Tip: maak een opname zodat je terug kunt kijken/luisteren.
 - In groep 1-2 wordt gesproken over een ontwikkelingsvoorsprong van 12 maanden of meer. Voor een kleuter van groep 1 is dat nogal wat. Kun je je richten op een voorsprong van 7-12 maanden?

- Het doel van verrijkingsmaterialen is niet alleen het aansluiten bij interesses. Hoogbegaafde leerlingen moet ook leren leren en leren werken wanneer er minder of geen interesse is voor een onderwerp.
- Hoogbegaafde leerlingen zijn vaak beelddenkers. Dit komt echter nergens terug in het beleidsplan. Houden jullie daar wel rekening mee, aangezien er bepaalde onderwijsbehoeften zijn voor beelddenkers?

- **Ervaringsdeskundige 2** heeft als opmerkingen:

- Lijst toevoegen welke materialen behoren tot de eerste of tweede leerlijn.
- Na verloop van tijd kan het DHH wat meer los gelaten worden doordat je je kennis in kunt gaan zetten.
- Mogelijkheid om het Steunpunt in te schakelen opnemen in het beleidsplan.
- Maximaal aantal leerlingen in de plusklas benoemen.

- **Beleid afronden**

Nadat ontwerp 2 is doorgesproken met ervaringsdeskundigen wordt het aangepast waar wenselijk:

- Het beelddenken wordt nog niet opgenomen in het beleidsplan. Reden hiervoor is dat er nog te weinig kennis in huis is om dit structureel op te nemen in het beleidsplan. Verwerken als aanbeveling voor praktijkverbetering.
- De tip om bij kleuters in groep 1 te richten op een voorsprong van 7-12 maanden wordt besproken met de werkgroep Hoogbegaafdheid. In overleg wordt afgesproken om dit tijdens een evaluatiemoment opnieuw te bespreken en dan de relevantie te bekijken of het aangepast moet worden.
- Doel verrijkingsmaterialen is verwerkt in het beleidsplan: leerkrachten weten daardoor waarom bepaalde materialen ingezet moeten worden.
- Lijst met materialen eerste en/of tweede leerlijn is toegevoegd: leerkrachten hebben daardoor zicht op welke materialen gebruikt kunnen worden om aan te sluiten bij de onderwijsbehoeften van hoogbegaafde leerlingen.
- Mogelijkheid inschakelen Steunpunt is opgenomen in het beleidsplan: wanneer een school handelingsverlegen is kan het Steunpunt ingeschakeld worden om de school te begeleiden.
- Maximaal aantal leerlingen in de plusklas is opgenomen in het beleidsplan.

4.3 Fase 3: Evaluatiefase

Het beleidsplan is al meerdere keren besproken met diverse respondenten. De eindevaluatie richt zich op zowel het product als het proces: er vinden narratieve interviews plaats met de algemeen directeur en het directielid wat zitting heeft in de werkgroep.

De algemeen directeur geeft aan dat het ontwerp is goedgekeurd in het directeurenberaad op stichtingsniveau, zodat het geïmplementeerd kan gaan worden binnen de scholen.

Overige informatie uit de interviews blijkt voornamelijk gericht te zijn op het procesverloop, vooral gericht op de rol van de specialist. Dat maakt dat de informatie niet van belang is voor het onderzoek.

In bijlage 13 zijn beide interviews uitgewerkt.

4.4 Tot slot

Gedurende het onderzoek is een beleidsplan ontwikkeld wat aan moet sluiten bij de visie op stichtingsniveau: binnen de stichting willen we dat elk kind zich naar vermogen kan ontwikkelen en kan opgroeien in een multiculturele samenleving. Daarnaast zal een vertaling op schoolniveau plaats vinden in samenwerking met de werkgroep Hoogbegaafdheid. De onderzoeksmethoden en het theoretisch kader zijn daarbij ondersteunend geweest.

Hoewel het beleidsplan nu aangeboden is aan de algemeen directeur en ter inzage aan de GMR, zal het niet afgerond zijn. Tijdens de focusgroep met de werkgroep is immers gesteld dat er sprake zal zijn van een groeimodel, waarbij jaarlijks aandacht zal zijn voor een evaluatiemoment.

Conclusies naar aanleiding van de data-analyse en het theoretisch kader zullen weergegeven worden in hoofdstuk 5 van dit onderzoek.

In dit hoofdstuk worden per deelvraag conclusies getrokken, waarna de onderzoeksvraag beantwoord kan worden. Daarnaast worden in dit hoofdstuk aanbevelingen gedaan voor praktijkverbetering en verder onderzoek. Tot slot wordt kritisch gereflecteerd op de toegepaste onderzoeksmethodologie.

5.1 Conclusies per deelvraag

5.1.1

Wat dient opgenomen te worden in een beleidsplan hoogbegaafdheid?

Alvorens tot een beleidsplan te kunnen komen wordt door de algemeen directeur het belang aangegeven van een werkgroep. Deze werkgroep moet gaan zorgen voor draagkracht en een doorgaande lijn binnen de school en stichting (Gerven, 2008). Het draagt zorg voor borging van het beleid (Kuipers, 2005). De werkgroep is inmiddels opgericht en heeft als respondent deelgenomen aan het onderzoek. In eerste instantie werd de naam 'expertisegroep' gebruikt als benaming voor de werkgroep. Tijdens een focusgroep hebben de leden echter aangegeven zich (nog) geen expert te voelen en is besloten om de naam aan te passen naar werkgroep Begaafdheid.

Hoewel er in dit onderzoek steeds is gesproken over het ontwerpen van een beleidsplan hoogbegaafdheid, wordt de titel van het te ontwerpen beleidsplan aangepast in "Beleidsplan Begaafdheid". Leden van de werkgroep hebben aangegeven dat het beleidsplan zich ook gaat richten op signalering en begeleiding van begaafde leerlingen. Gerven (2004) geeft aan dat de bereidheid van een team groter is wanneer meer kinderen 'bediend' worden in een beleidsplan. Een eenduidige definitie van hoogbegaafdheid is daarbij dan wel een voorwaarde (Wolters, in Gerven, 2011).

Concluderend uit de literatuur blijkt er echter geen eenduidige definitie van hoogbegaafdheid te bestaan: er zijn wel diverse beschrijvende en verklarende definities die elkaar aanvullen (Renzulli, 1985; Mönks, 1995; Gagné, 2000). Samen met de werkgroep is besloten om op stichtingsniveau aan te sluiten bij de verklarende definitie die Gagné (2000) weergeeft in zijn model (figuur 3). Het past bij de visie op stichtingsniveau (ieder kind kan zich naar vermogen ontwikkelen) waardoor het een bepalende factor is bij het tot stand komen van het beleidsplan (Kuipers, 2005; Wolters, in Gerven, 2011), met name om te komen tot een doel en doelgroep.

Daarnaast heeft documentenonderzoek aangetoond dat

- een beschrijving van leer- en persoonlijkheidskenmerken van meerwaarde kan zijn (Gerven, 2008);
- signalering uit diverse fases kan bestaan (Gerven, 2008);
- een IQ groter dan 130 gewenst is bij deelname aan een plusklas (beleidsplan andere stichting);
- handelingsplannen aantonen of zorgniveau 1 en 2 op schoolniveau in orde zijn (De Boer, 2012);
- een aanmeldprocedure voor de plusklas duidelijkheid verschaft voor alle participerende partijen (Wolters, in Gerven, 2011).

Tijdens veldonderzoek op scholen binnen een andere stichting, ben ik tot de conclusie gekomen dat het van meerwaarde is om in het beleidsplan op te nemen wanneer een leerling deel mag nemen aan een interne en/of externe plusgroep. Toelatingscriteria verduidelijken daarbij de doelgroep (Wolters, in Gerven, 2011).

In het beleidsplan dient opgenomen te worden dat er een evaluatie en terugkoppeling naar ouders en betrokkenen plaats moet vinden. Omdat dit zorgt voor betrokkenheid. Deze betrokkenheid draagt bij aan borging en kwaliteit van een beleidsplan (Kuipers, 2005).

Een materialenlijst geeft overzicht welke materialen er binnen de stichting aanwezig zijn en ingezet kunnen worden bij het begeleiden van (hoog-) begaafde leerlingen. Dit is van belang om zorgniveau 1 en 2 op orde te brengen en wordt bevestigd door ervaringsdeskundige 2.

De focusgroepen hebben tijdens de behoefteanalyse aangegeven dat het beleid zich in het bijzonder moet richten op het signaleren van hoogbegaafde leerlingen, het oprichten van een werkgroep onder leiding van een specialist en het realiseren van een plusklas op stichtingsniveau. Opvallend is dat men zich tijdens de focusgroepen niet gericht heeft tot de daadwerkelijke begeleiding van de hoogbegaafde leerlingen, namelijk het compacten en verrijken (Drent & Gerven, 2012). Een interventie die op groepsniveau uitgevoerd kan worden. Er is nauwelijks aandacht geweest voor zorgniveau 1 en 2 (figuur 4), maar meer voor zorgniveau 3 en 4. Dit maakt dat ik me als onderzoeker ga afvragen of leerkrachten voldoende zicht hebben op onderwijsbehoeften van hoogbegaafde leerlingen.

5.1.2

Hoe kan tegemoet gekomen worden aan de onderwijsbehoeften van hoogbegaafde leerlingen?

Literatuuronderzoek (Irvine, 2000; D'hondt & Rossen, 2009) heeft aangetoond dat er diverse lijsten zijn die onderwijsbehoeften weergeven van hoogbegaafde leerlingen, maar deze lijsten kunnen altijd aangevuld worden. Leerkrachten binnen onze stichting moeten zich realiseren dat hoogbegaafden geen homogene groep zijn (Freeman, 1998). Ze zijn uniek in leerstijl, creativiteit, snelheid van ontwikkeling, persoonlijkheid en/of sociaal gedrag. Dit onderzoek kan daar aan bijdragen: er is sprake van kennisoverdracht. Tijdens teamconsultaties kan dat nogmaals benadrukt worden. Hoogeveen et al. (2004) geven aan dat hoogbegaafden goed reageren op aangepast onderwijs. Dat aangepaste onderwijs betekent dat er binnen onze stichting oog moet zijn voor individuele behoeften van leerlingen: we willen hoogbegaafden niet leren om onder te gaan presteren (Delisle & Gailbraith, 2002). Zoals zichtbaar in het model van Gagné (2000, figuur 3) is de omgeving een belangrijke katalysator bij het tot uiting kunnen komen van talenten. Door zicht te hebben op de onderwijsbehoeften van hoogbegaafde leerlingen en daar naar te handelen, verkleinen we de kans dat we als omgeving onderpresteren in de begeleiding van hoogbegaafde leerlingen (Desousa, 2003). Door de focusgroep met hoogbegaafde leerlingen mag geconcludeerd worden dat het voor leerkrachten van belang is om met hoogbegaafde leerlingen in gesprek te gaan: hoogbegaafde leerlingen zijn over het algemeen zelf in staat om hun onderwijsbehoeften aan te geven. De stem van de leerling is van belang in het onderwijs (Kienhuis, 2008). De uitkomsten uit de oudervragenlijst geven overeenkomsten aan tussen zowel het literatuuronderzoek als de focusgroep met hoogbegaafde leerlingen. Onderstaande punten komen bij de drie onderzoeksmethoden aan de orde:

1. Er wordt aangegeven dat hoogbegaafde leerlingen instructie nodig hebben om tot verwerking te komen (Gerven, 2014, p. 54).
2. Er moet aandacht zijn voor het leren leren, zoals Vygotsky omschrijft 'in de zone van naaste ontwikkeling' (SLO, z.d.).

3. Er moeten werk- en leerstrategieën aangeboden worden (Vygotsky, SLO, z.d.).
4. De begeleidende leerkracht moet kennis hebben van hoogbegaafdheid (Delisle & Gailbrath, 2002). Eyre (2007) geeft aan dat een leerkracht pas aan kan sluiten bij de onderwijsbehoeften van hoogbegaafde leerlingen als een leerkracht vertrouwd is met kennis over theorieën, modellen en effectief onderwijs.

De conclusie naar aanleiding van de deelvraag is dat het beleidsplan zich richt op de onderwijsbehoeften van hoogbegaafde leerlingen door ...

- te zorgen voor draagkracht en kennisoverdracht bij de leerkrachten binnen de stichting;
- interventies aan te bieden gericht op het compacten en verrijken en de zone van naaste ontwikkeling;
- interventies aan te bieden op het ontwikkelen van werk- en leerstrategieën;
- materiaalsuggesties op te nemen;
- suggesties aan te bieden voor pedagogische en educatieve behoeften.

5.1.3

Wat is de rol van leerkrachten in de begeleiding van hoogbegaafde leerlingen?

Ouders geven in de vragenlijst aan dat het belangrijk is dat leerkrachten kennis hebben van hoogbegaafdheid om een hoogbegaafde leerling goed te kunnen begeleiden. Leerkrachten geven daarnaast (tijdens de focusgroep) het belang aan om goed samen te kunnen werken met ouders aangezien zij de expert (Metcalf, 2003) zijn over hun hoogbegaafde kind. Hieruit kan geconcludeerd worden dat een goede relatie tussen ouders, leerkracht en leerling van belang is om hoogbegaafde leerlingen goed te kunnen begeleiden.

Een leerkracht heeft vaardigheden nodig om mogelijkheden te creëren die ervoor zorgen dat een hoogbegaafde leerling tot leren kan komen (Freeman, 1998; Termeer, 2011). Door gebruik te maken van deze vaardigheden kan een leerkracht het curriculum vormgeven naar de onderwijsbehoeften van de hoogbegaafde leerling. De leerkracht wordt aangezet tot creatief denken (Eyre, 2007). Daarvoor is kennis nodig over methodologieën, theorieën, modellen en principes voor effectief onderwijs. Ouders en leerlingen (respondenten) hebben het belang van die kennis en bijbehorende vaardigheden ook aangegeven tijdens het onderzoek, evenals de algemeen directeur: Hicky (1988) beschrijft de vaardigheden als ...

- het mogelijk maken van een leeromgeving die ervoor zorgt dat de hoogbegaafde leerling de ruimte en aanmoediging krijgt om persoonlijk te kunnen ontwikkelen.
Dit wordt bevestigd tijdens de focusgroep met hoogbegaafde leerlingen en door de algemeen directeur.
- het creëren van een veilig klimaat dat waarde hecht aan talent, creativiteit, besluitvorming en intellectuele capaciteiten.
Dit sluit aan bij de uitkomsten naar aanleiding van de oudervragenlijst die is verspreid en door de algemeen directeur.
- het kunnen bevorderen van de ontwikkeling en bieden van mogelijkheden door het gebruik van een hoger niveau van denken.

Het beleidsplan moet zo ontworpen worden dat een leerkracht handvatten aangereikt krijgt om de vaardigheden, zoals benoemd door Hicky (1988), tot uiting te laten komen. Het DHH kan hierin voor onze stichting ondersteunend zijn, door bijvoorbeeld een goede signalering en suggesties voor educatieve en pedagogische ondersteuning.

5.2 Conclusie onderzoeksvraag

Hoe kan ik een beleidsplan hoogbegaafdheid ontwerpen, zodat leerkrachten op stichtings- en schoolniveau aan kunnen sluiten bij de onderwijsbehoeften van hoogbegaafde leerlingen?¹⁰

Naar aanleiding van dit onderzoek blijkt dat leerkrachten vaardig gemaakt moeten worden in het begeleiden van hoogbegaafde leerlingen. Daarom moet er in het beleidsplan aandacht zijn voor de manier waarop leerkrachten kunnen signaleren, compacten en verrijken. Aansluitend dient opgenomen te worden hoe leerkrachten kunnen zorgen voor een evaluatie en/of terugkoppeling naar ouders en betrokken partijen. Maar bovenal dient een leerkracht kennis te hebben van wat hoogbegaafdheid betekent.

Op data-niveau kan geconcludeerd worden dat onderstaande hoofdstukken in een beleidsplan Begaafdheid aan de orde dienen te komen:

1. Visie en werkgroep.
2. Definitie.
3. Doelstelling / doelgroep.
4. Leer- en persoonlijkheidskenmerken.
5. Signalering.
6. Compacten en verrijken.
7. Evaluatie.
8. Interne begeleiding: zorgniveau 1, 2 en 3.
9. Externe begeleiding: zorgniveau 4 (en eventueel 5).

Om aan te kunnen sluiten bij de onderwijsbehoeften van hoogbegaafde leerlingen zullen leerkrachten leer- en persoonlijkheidskenmerken moeten gaan herkennen. Dit is opgenomen in de modules 'signalering' en 'diagnostiek' van het DHH, door middel van een vragenlijst. Doordat ook ouders en leerlingen (vanaf groep 5) een soortgelijke vragenlijst invullen, is er sprake van triangulatie.

In het beleidsplan worden richtlijnen opgenomen hoe leerkrachten het compacten en verrijken kunnen vormgeven aan hoogbegaafde leerlingen. Er is oog voor haalbaarheid, gericht op passend onderwijs. Het aanbieden van een tweede leerlijn is voor hoogbegaafde leerlingen maximaal wenselijk, maar niet structureel maximaal haalbaar. Dat is de reden dat in het beleidsplan is aangegeven dat we structureel werken volgens leerlijn 1. Waar haalbaar wordt gebruik gemaakt van leerlijn 2. Een materialenlijst geeft aan welke materialen aanwezig zijn die ingezet kunnen worden.

Het is mogelijk dat een leerling niet voldoende aanbod kan krijgen binnen de eigen groep. In het beleidsplan moet de mogelijkheid opgenomen worden om interne begeleiding op schoolniveau op te starten. Dit kan bijvoorbeeld een interne plusklas zijn, of groeps-overstijgend werken. De reden om dit op schoolniveau vorm te geven is dat de leerlingaantallen per school binnen onze stichting zeer verschillend zijn. Daarnaast is het per directie afhankelijk hoe dat de formatie voor een schooljaar wordt vormgegeven: is er ruimte om een leerkracht de interne begeleiding te laten verzorgen buiten de groep? De interne begeleiding is gericht op zorgniveau 1, 2 en 3 zoals aangegeven in figuur 4.

Als een hoogbegaafde leerling voldoet aan bepaalde toelatingscriteria, kan een leerling deelnemen aan de externe plusklas op stichtingsniveau. Deze toelatingscriteria dienen opgenomen te zijn in het beleidsplan. Deze externe begeleiding is gericht op zorgniveau 4.

¹⁰ Het ontwerp van het beleidsplan naar aanleiding van dit onderzoek is opgenomen in bijlage 14.

Mocht blijken dat de externe plusklas niet voldoende aansluit bij de onderwijsbehoeften van de hoogbegaafde leerling, is er nog de mogelijkheid om in te schrijven voor een orthopedagogische plusklas binnen het samenwerkingsverband. Deze voorziening hoort in zorgniveau 5.

5.3 Aanbevelingen voor praktijkverbetering of verder onderzoek

Als onderzoeker spreek ik de volgende aanbevelingen uit:

- Zorg voor een zorgvuldige implementatie en borging van het beleidsplan.
- Leerkrachten dienen op de hoogte te blijven van ontwikkelingen rondom hoogbegaafdheid, zodat het beleidsplan draagkracht krijgt en blijft houden.
- Zoals aangegeven in de conclusie van deelvraag 1, is het onduidelijk of leerkrachten voldoende zicht hebben op de onderwijsbehoeften van hoogbegaafde leerlingen. Het is aan te raden hier vervolgonderzoek naar te doen.
- Op advies van een ervaringsdeskundige is het aan te raden om meer kennis te vergaren over beelddenkers.

5.4 Kritische reflectie op de methodologie

Tijdens het onderzoek zijn meerdere onderzoeksmethoden toegepast om tot antwoord te komen op de deelvragen en bijbehorende onderzoeksvraag. Een kritische blik op de methodes is opgenomen in onderstaande reflectie.

Als onderzoeker heb ik het werken met focusgroepen als prettig ervaren. Het levert veel informatie op, gericht op een vooraf vastgesteld doel of thema. Het heeft bijgedragen in het denken in mogelijkheden en inclusie: anderen dragen ideeën en adviezen aan, die ik als Master met zorg heb verwerkt (waar mogelijk).

Het gebruik van een vragenlijst heb ik onderschat: na de vragenlijst aan CF te hebben laten zien, heb ik het doorgestuurd naar 4 ouders. Van 3 ouders heb ik reactie ontvangen. Het tijdstip waarop ik de vragenlijst heb verzonden was niet goed gekozen: in dezelfde week hadden ouders ook een andere vragenlijst van school ontvangen (WMKPO) en een vragenlijst van het DHH. Dit heeft voor verwarring gezorgd. Daarnaast heeft een ouder aangegeven dat het invullen lastig was: zij had het prettiger gevonden wanneer het gesloten vragen waren geweest.

Bij een volgend onderzoek zal ik meer oog hebben voor het tijdstip en kritischer naar de vraagstelling gaan kijken.

De narratieve interviews die ik heb afgenomen zijn voor mijn ontwikkeling heel belangrijk geweest. De geïnterviewden hebben me naast kennis ook voorzien van tips en adviezen. Dit was echter niet altijd gericht op het onderzoek, maar ook naar de omstandigheden er omheen. Het klein houden van het onderzoek is daardoor weleens uit het oog verloren. Ik zal hier rekening mee houden wanneer ik in de toekomst nogmaals een narratief interview afneem: vooraf het doel verhelderen en vragen, tips en adviezen die daarvan afwijken pas nadien aan de orde te stellen.

Het maken van veldnotities past bij mijn persoonlijkheid. Als denker ((Hendriksen, 2011) wil ik overzicht houden op informatie en notities om daar nadien op terug te kunnen kijken. Het denken is echter een valkuil bij het documentenonderzoek. Ik heb het als lastig ervaren om keuzes te maken uit aanbod van documenten: wat is nu echt belangrijk voor dit onderzoek? Mijn CF zijn hierbij ondersteunend geweest: doordat ze gerichte vragen zijn gaan stellen heb ik inzicht gekregen welke documenten van meerwaarde zijn geweest voor dit onderzoek.

Dit laatste hoofdstuk van het onderzoek vormt mijn reflectie: ik kijk terug op mijn handelen en koppel dat aan de basisdimensies en competenties¹¹ zoals aangeboden tijdens de opleiding Master SEN. Daarbij maak ik gebruik van het ui-model (Korthagen & Vaselos, 2006), wat in hoofdstuk 1 is beschreven als ondersteuning voor mijn persoonlijke motivatie en aanleiding voor dit onderzoek.

Omgeving en gedrag: waar heb ik mee te maken en wat doe ik?

Het onderzoek was gericht op het ontwerpen van een beleidsplan wat in te zetten is op zowel stichtings- als schoolniveau. Om tot het ontwerp van het beleidsplan te komen is de omgeving een belangrijke factor geweest, omdat afstemming met de zes scholen noodzakelijk was. Samen zijn we tot een visie op stichtingsniveau gekomen als startpunt voor het beleidsplan (*visie op inclusie en waarden van diversiteit, samenwerkend leren*):

Binnen de stichting willen we dat elk kind zich naar vermogen kan ontwikkelen en kan opgroeien in een multiculturele samenleving. Daarbij gaan we uit van het eigene van een kind, een gevarieerd lesaanbod en de school als veilige werkplaats voor het kind.

De werkgroep Begaafdheid is een waardevolle respondent gebleken gedurende het onderzoek (*samenwerkend leren*). Zij hebben ervoor gezorgd dat triangulatie heeft plaatsgevonden vanuit diverse standpunten: als leerkracht van één van de scholen, als directielid, als IB'er en als specialist Hoogbegaafdheid. Mijn rol in de werkgroep was gedurende het onderzoek driedig: onderzoeker, IB'er en specialist. Hoewel ik getracht heb dit op een juiste manier vorm te geven, merk ik uit reacties op dat het onderzoek op een andere manier wellicht beter had kunnen verlopen.

- Een aantal IB'ers zijn (nog) niet overtuigd van het beleidsplan en ervaren het als extra werkdruk en tijdsverspilling die aan andere kinderen besteed had kunnen worden die het meer nodig hebben. Ik vraag me af of dit voorkomen had kunnen worden wanneer een andere IB'er lid was geworden van de werkgroep: tijdens dit onderzoek ben ik namelijk de onderzoeker, de specialist en de IB'er. Mogelijk was er dan meer draagkracht geweest.
- De rol van de leerkrachten in de werkgroep is niet duidelijk geweest tijdens het onderzoek. De algemeen directeur heeft tijdens een gesprek met mij (als specialist) aan gegeven dat de werkgroep als klankbord gaat deelnemen aan het onderzoek. Vanuit het DHH wordt aangegeven dat een IB'er een groot aandeel heeft in het beleidsplan. De verwachtingen van de leerkrachten waren, naar aanleiding van een eerste gesprek met de algemeen directeur, dat zij meer inbreng en verantwoordelijkheid zouden hebben. Leerkrachten hadden meer betrokkenheid verwacht op de uitvoerende gedeeltes in het beleidsplan, wat nu gericht is op de IB'er. Voorbeelden daarvan zijn het voeren van gesprekken met collega's en ouders en het begeleiden van interne plusgroepen. Dat heb ik als vervelend ervaren en ik ben daarover in gesprek gegaan met de algemeen directeur, de werkgroep en het directielid wat deelneemt aan de werkgroep. Uiteindelijk hebben we goede afspraken gemaakt hoe dat een lid van de werkgroep op schoolniveau kan participeren in afstemming met de betrokken directie.
- Tijdens het gesprek met het directielid werd me duidelijk dat mijn leidinggevende rol als specialist beter uitgevoerd kan worden (*normatieve professionaliteit*). Ik mag minder

¹¹ Bijlage 15 bevat een toelichting op de competenties.

transparant zijn, stelling durven nemen. Samen met de algemeen directeur heeft een terugkoppeling plaatsgevonden aan de werkgroep: ze fungeren als klankbordgroep en maken afspraken op schoolniveau wat hun rol gaat worden.

Vaardigheden: wat kan ik?

Door het afronden van dit onderzoek en tevens de opleiding Master SEN heb ik een grote sprong in mijn ontwikkeling gemaakt. Ik heb ervaren hoe het voelt om met frustraties om te gaan door mijn Critical Friends (CF) die kritisch mijn stukken hebben bekeken en van feedback hebben voorzien. Ik heb leren leren en daardoor mijn zone van naaste ontwikkeling ontdekt: het kost nog veel tijd en moeite maar de Engelstalige literatuur wordt doorgespit. Hoewel ik ervan overtuigd ben dat een blijvende ontwikkeling noodzakelijk is omdat ons onderwijssysteem zich steeds aanpast en onze leerlingen blijven ook in ontwikkeling. Toch durf ik nu uit te spreken dat ik beter in staat ben om hoogbegaafde leerlingen te signaleren en te begeleiden. Ik ben vaardiger geworden binnen het DHH en ben in staat mijn standpunten en meningen te onderbouwen. Maar wat ik belangrijker vind, is dat ik in staat ben om mijn kennis over te dragen. Dat is waar dit onderzoek zich op heeft gericht: door kennisoverdracht zijn leerkrachten steeds beter in staat om hoogbegaafde leerlingen te signaleren en begeleiden (*gericht op ontwikkelingsmogelijkheden*). Ik verzorg teamconsultaties en voer gesprekken met ouders, leerkrachten en IB'ers met als doel ervoor te zorgen dat de hoogbegaafde leerlingen binnen onze stichting de begeleiding krijgen die haalbaar is (*kritisch toepassen van kennis, samenwerkend leren*). Ik spreek nu bewust over haalbaar en niet over wenselijk: het compacten en verrijken bij hoogbegaafde kinderen gebeurt volgens een eerste of tweede leerlijn. Hoewel een tweede leerlijn wenselijk kan zijn, ervaren we dat dit binnen de scholen van onze stichting vaak niet haalbaar is. Het compacten en verrijken wijkt dan zover af van het lesprogramma dat het niet meer in het groepsplan opgenomen kan worden, wat zorgt voor werkdruk bij leerkrachten. Drent (persoonlijke mededeling, november 2014) stelt dat het beter is om ervoor te zorgen dat een eerste leerlijn goed is geïmplementeerd waarbij een leerling waar mogelijk opdrachten maakt uit de tweede leerlijn. Dat is waar ik me nu samen met mijn collega's op ga richten: hoe kunnen we een eerste leerlijn goed implementeren (*onderzoekend handelen*)? Het DHH is daarbij een ondersteunende factor.

Overtuigingen : waar geloof ik in, in deze situatie?

Door de werkgroep en het verzorgen van teamconsultaties merk ik dat de betrokkenheid van collega's binnen de stichting toeneemt (*cyclus professioneel werken*). Dat is ook van belang: jaren geleden is een initiatief van start gegaan om meer aan te sluiten bij de onderwijsbehoeften van hoogbegaafde leerlingen maar dat is mislukt. Betrokken leerkrachten bij dat initiatief geven aan dat het te wijten is aan te weinig draagkracht en betrokkenheid van de omgeving. Het zorgt ervoor dat ik daar als specialist alert op ben: wat kan ik ondernemen om ervoor te zorgen dat er deze keer wel voldoende draagkracht en betrokkenheid is (*authentiek functioneren*)? Ik bezoek netwerken en anderen specialisten en ga hierover in gesprek. Teamconsultaties, logboeken en nieuwsbrieven zorgen op dit moment voor kennisoverdracht aan zowel collega's als ouders. Ik luister, ik kijk en ik ontwikkel: dit keer gaat het lukken! We zijn steeds beter in staat om aan te sluiten bij de onderwijsbehoeften van de hoogbegaafde leerling en het beleidsplan heeft daar zeker een aandeel in. Het geeft leerkrachten handvatten hoe ze stap voor stap aan de slag kunnen en is door het DHH heel concreet.

Identiteit: hoe zie ik mijn professionele rol en wat is mijn missie?

Als specialist Hoogbegaafdheid op stichtingsniveau wil ik er zijn voor mijn collega's. Op dit moment ben ik vooral bezig met het delen van kennis. Ik sta open voor vragen en opmerkingen en desgewenst ga ik in gesprek met IB'ers, leerkrachten en ouders. Die vragen richten zich nu nog vooral op het kunnen signaleren van hoogbegaafde leerlingen, het werken met het DHH en het vormgeven van structureel compacten en verrijken. Door mijn kennis te delen verwacht ik dat mijn rol als specialist in de toekomst gaat veranderen, omdat collega's dan voldoende basiskennis hebben opgedaan om op een juiste manier aan te kunnen sluiten bij de onderwijsbehoeften van hoogbegaafde leerlingen (*gerichtheid op ontwikkelingsmogelijkheden*). Ik wil me dan meer gaan richten op de hoogbegaafde leerlingen met achterliggende problematiek: de twice exceptionals.

Kernkwaliteiten

In mijn Persoonlijk Ontwikkel Plan (POP) heb ik aandacht besteed aan de leerstijlen van Kolb (Hendriksen, 2011) en welke leerstijl het best bij me past: ik ben voornamelijk een denker, maar scoorde ook hoog als beslisser. Gedurende de opleiding merk ik dat ik aan het veranderen ben, meer doordacht te werk ga maar ook naar mijn eigen gedrag en houding durf te kijken (*authentiek functioneren*). Ik durf mezelf bijvoorbeeld af te vragen wat ik tijdens een oudergesprek een volgende keer anders kan doen om optimaal met ouders te kunnen communiceren of hoe ik beter een vergadering kan leiden (*normatieve professionaliteit*). Wanneer ik nu, bijna aan het einde van de opleiding Master SEN, opnieuw de leerstijlentest verwerk, is zichtbaar dat er inderdaad een verschuiving plaats heeft gevonden. De nadruk ligt nu meer op observatie en reflectie als denker en bezinner en sluit daarmee aan bij mijn eigen gevoel van verandering.

Door dit onderzoek is mijn betrokkenheid en toewijding nog groter geworden, gericht op de begeleiding van hoogbegaafde leerlingen: aan het begin van de opleiding heb ik in mijn POP geschreven dat ik hoop dat ik in de toekomst op stichtingsniveau wat mag gaan betekenen. Dat ik op dit moment daadwerkelijk als specialist Hoogbegaafdheid werkzaam ben op stichtingsniveau is een bekroning op mijn werk.

Feedback van Critical Friends (CF)

Ik heb ervoor gekozen om dezelfde CF te benaderen die me hebben geholpen bij het uitwerken van mijn toets Senthese. Zij zijn bekend met het onderwerp, mijn schrijfstijl en mijn persoonlijkheid. Daarnaast heb ik het als prettig ervaren dat ik een veelzijdige achtergrond heb binnen mijn CF, omdat ik dan een bredere feedback ontvang. Er wordt nu, naast het inhoudelijke aspect, gelet op mijn schrijfstijl, mijn lay-out, de rode draad, de triade en de criteria. De feedback is verwerkt in bijlage 16 van dit onderzoek.

Literatuurlijst

Althuizen, M., Boer, E. de. & Kordelaar, N. van. (2014). *Een andere kijk op hoogbegaafdheid*. Amsterdam: uitgeverij SWP.

Andriessen, D., Onstenk, J., Delnooz, P., Smeijsters, H. & Peij, S. (2010). *Gedragscode voor praktijkgericht onderzoek voor het hbo*. Delft: Elan Strategie & Creatie.

Boer, G. de. (2012). *Onderwijs afstemmen op hoogbegaafde leerlingen*. Amersfoort: CPS.
Gedownload op 23 maart 2015 van <http://www.onderwijsinontwikkeling.nl/wp-content/uploads/2013/07/Onderwijs-afstemmen-op-hoogbegaafde-leerlingen.pdf>

Delisle, J.R. & Gailbraith, J. (2002). *Underachiever or selective consumer?* Gedownload op 3-11-2014, van [https://portal.fontys.nl/instituten/oso/BGF3/uitvoering/Werken/Bijeenkomst%203/Delisle%20en%20Galbraith%20\(2002\)%20Underachievement%20or%20selective%20consumer.pdf](https://portal.fontys.nl/instituten/oso/BGF3/uitvoering/Werken/Bijeenkomst%203/Delisle%20en%20Galbraith%20(2002)%20Underachievement%20or%20selective%20consumer.pdf)

Desousa, D.A., (2003). Underachieving gifted students (p. 187-207). *How the gifted brain learns*. Thousand Oaks: Corwin Press Inc.

D'Hondt, C. & Rossen, H. van. (2009). *Hoogbegaafde kinderen opvoeden. Praktische gids voor de sociaal-emotionele begeleiding van hoogbegaafde kinderen en jongeren*. Apeldoorn: uitgeverij Garant.

Drent, S. & Gerven, E. van. (2007). *Professioneel omgaan met hoogbegaafde leerlingen in het basisonderwijs*. Assen: uitgeverij van Gorcum.

Drent, S. & Gerven, E. van. (2011). *Digitaal handelingsprotocol hoogbegaafdheid*. Assen: uitgeverij van Gorcum. Gedownload op 22-12-2014, van <https://willibrordus-diessen.dhh-po.nl/>

Drent, S. & Gerven, E. van. (2012). *Passend onderwijs voor begaafde leerlingen*. Assen: uitgeverij Van Gorcum.

Eyre, D. (2007). *Structured Tinkering: Improving Provision for the Gifted in Ordinary Schools*. Geraadpleegd op 15 maart 2014, [https://portal.fontys.nl/instituten/oso/BGF1/uitvoering/Werken/BGF1%20Bijeenkomst%201/Eyre,%20D.%20\(2007\)Structured%20tinkering.pdf](https://portal.fontys.nl/instituten/oso/BGF1/uitvoering/Werken/BGF1%20Bijeenkomst%201/Eyre,%20D.%20(2007)Structured%20tinkering.pdf)

Freeman, J. (1998). *Educating the very able: Current International Research*. London HMSO

Gagné, F. (2000). Understanding the Complex Choreography of Talent Development Through DMGT-Based Analysis. In: K.A. Heller, F.J. Mönks, R.J. Sternberg & R.F. Subotnik (red.), *International Handbook of Giftedness and Talent* (tweede druk). Oxford: Elsevier Science Ltd.

Gerven, E. van. (2004). *Attent op talent*. Utrecht: uitgeverij Lemma.

Gerven, E. van. (2008). *Slim Beleid*. Assen: uitgeverij Van Gorcum.

Gerven, E. van. (2011). *Handboek hoogbegaafdheid*. Assen: uitgeverij Van Gorcum.

Gerven, E. van. (2014). *Knapzak praktijkgidsen. Uitdagend onderwijs*. Nieuwolda: uitgeverij Leuker.nu

Hendriksen, J. (2011). *Cirkelen rond Kolb*. Amsterdam: Uitgeverij Boom Nelissen

Hicky, G. (1988). *Goals for gifted programmas: Perceptions of interested groups*. *Gifted Child Quarterly*, 32. Pp. 231-233.

Hoogeveen, L., Hell, J. van, Mooij, T. & Verhoeven L. (2004). *Onderwijsaanpassingen voor hoogbegaafde leerlingen*. Meta-analyses en overzicht van internationaal onderzoek. Nijmegen: Radboud Universiteit Nijmegen. Faculteit Sociale wetenschappen.

Irvine, J.F. (2000). *Thriving at school*. Aus. – Simon & Schuster

Kaufmann, F.A. (1991). De moed om te slagen: een nieuwe kijk op onderprestatie. *Ninth World Conference on gifted and talented children*. Den Haag.

Kieboom, T. (2007). “Wij gaan met sprongen vooruit”. Een kijkje in de kangoeroeklas’. In: Kieboom, T. Hoogbegaafd. Als je kind geen Einstein is. P. 97-106. Tiel: Lannoo.

Kienhuis, J. (2008). *De stem van leerlingen*. Geraadpleegd op 14 oktober 2013, <https://portal.fontys.nl>

Korthagen, F. & Vaselos, A. (2006). *Kwaliteit van binnenuit als sleutel voor professionele ontwikkeling*. Gedownload op 14 september 2013, [https://portal.fontys.nl/instituten/oso/Specialist%20Hoogbegaafdheid/Documenten%20BG01/Korthagen,F.%20en%20Vasalos,A.%20\(2006\)%20Kwaliteit%20van%20binnen%20uit.pdf](https://portal.fontys.nl/instituten/oso/Specialist%20Hoogbegaafdheid/Documenten%20BG01/Korthagen,F.%20en%20Vasalos,A.%20(2006)%20Kwaliteit%20van%20binnen%20uit.pdf)

Kuipers, J. (2005). *(Hoog) begaafdheid, kwaliteit in beleid*. Leeuwarden: uitgeverij Eduforce.

40

Kuipers, J. (2011). Onderpresteren. In E. van Gerven (Red.), *Handboek Hoogbegaafdheid* (pp. 166-187). Assen: uitgeverij van Gorcum.

Lange, S. de. (2006). *Omgaan met verschillen? Werken vanuit onderwijsbehoeften van kinderen biedt kansen*. Maasdijk: NTO-effekt.

Lange, R. de, Schuman, H. & Montesano Montessori, N. (2011). *Praktijkgericht onderzoek voor reflectieve professionals*. Antwerpen/Apeldoorn: Garant.

Metcalf, L. (2003). *Teaching towards solutions*. Crown House Publishing, USA

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap & de PO-Raad (2012). *Bestuursakkoord Primair Onderwijs 2012-2015*.

Gedownload op 4 juli 2014 van, <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/rapporten/2012/01/17/bestuursakkoord-primair-onderwijs-2012-2015.html>

Mönks, F.J. & Ypenburg, Y. (1995). *Hoogbegaafde kinderen thuis en op school* (tweede druk). Alphen aan de Rijn: Samsom.

Pameijer, N. & Beukering, T. van (2007). *Handelingsgericht werken: een handreiking voor de interne begeleider*. Leuven: Acco.

Renzulli, J.S. (1985). *The three ring conception of giftedness. A developmental model for creative productivity*. New York: Cambridge University Press.

SLO Informatiepunt Onderwijs en Talentontwikkeling. (2014). *Taxonomie van Bloom*. Gedownload op 10-12-2014, van <http://talentstimuleren.nl/thema/stimulerend-signaleren/rijke-leeractiviteiten/bloom>

SLO Informatiepunt Onderwijs en Talentontwikkeling. (z.d.) *Zone van naaste ontwikkeling*. Gedownload op 07-01-2015, van <http://www.slo.nl/primair/themas/jongekind/lexicon/Zone/>

Sternberg, R.J. (z.d.). *Succesvolle intelligentie*. Gedownload op 19-2-2015, van <http://talentstimuleren.nl/thema/stimulerend-signaleren/hulpmiddel/73-succesvolle-intelligentie-sternberg>

Stevens, L. (1997). *Overdenken en doen*. Een pedagogische bijdrage aan adaptief onderwijs. Den Haag: Procesmanagement Primair Onderwijs, 1997.

Termeer, P. (2011). Verrijkingsonderwijs. In E. van Gerven (Red.), *Handboek Hoogbegaafdheid* (pp. 86-101). Assen: uitgeverij van Gorcum.

Verhoeven, N. (2010). *Wat is onderzoek?: praktijkboek methoden en technieken voor het hoger onderwijs*. Den Haag: uitgeverij Boom Lemma. <http://online.watisonderzoek.nl/pages/28>

Wolters, P. (2011). Werken met protocollen. In E. van Gerven (Red.), *Handboek Hoogbegaafdheid* (pp. 22-36). Assen: uitgeverij van Gorcum.

Bijlage 1

Leer- en persoonlijkheidseigenschappen

Leereigenschappen

- heeft een hoge intelligentie;
- is snel van begrip;
- maakt grote denk- en leerstappen;
- beschikt over een goed geheugen;
- heeft een brede algemene interesse en kennis;
- beschikt over een groot probleemoplossend vermogen;
- is in staat verworven kennis toe te passen;
- is in staat nieuwe kennis te integreren met oude kennis;
- beschikt over een analytisch vermogen.

Persoonlijkheidseigenschappen

- is taalvaardig en kan spelen met taal;
- komt met creatieve oplossingen;
- is geestelijk vroegrijp;
- houdt van uitdagingen;
- beschikt over een groot doorzettingsvermogen;
- is perfectionistisch ingesteld;
- is veelal een intuïtieve denker;
- heeft behoefte aan een hoge mate van autonomie;
- beschikt over het vermogen tot (zelf)reflectie;
- is sociaal competent.

Bron: Drent & Gerven (2007, p. 12)

Bijlage 2

Kenmerken en vaardigheden

Intelligent of begaafd

Intelligent	Begaafd
Kent de antwoorden	Heeft altijd vragen
Is ervaren in het van buiten leren	Is een groot gisser (probeert af te leiden uit de context)
Is geïnteresseerd in objecten	Is een zeer nieuwsgierige onderzoeker
Is gefocust en oplettend in de klas	Is diep mentaal en fysiek betrokken, soms daardoor afwezig
Wegdromend	Drijft op complexiteit
Houdt van simpele logica	
Houdt van woorden	Gebruikt ongewoon complexe vocabulaire
Heeft goede ideeën	Heeft flitsende, gekke, onnozele en vreemde ideeën
Werkt hard	Hangt wat rond en probeert uit/test uit
Beantwoordt de vragen	Discussieert in detail, is kritisch, bewerkt stellingen
Presteert (boven-)gemiddeld in de klas	Kan bovengemiddeld, maar ook gemiddeld of beneden presteren
Hoort bij de top van de groep	Is vaak een eenling
Kopieert nauwkeurig	Laat sterke gevoelens en opinies zien
Luistert met interesse	Weet het vaak al
Heeft 6 tot 8 herhalingen nodig voor meesterschap	Heeft 1 of 2 herhalingen nodig voor meesterschap
Begrijpt ideeën	Ontwikkelt en bewerkt ideeën
Geniet van leeftijdsgenoten	Prefereert vaak ouder gezelschap
Leert makkelijk	Onderzoekt de toepassingen
Technicus	Start projecten
Begrijpt de bedoeling of betekenis	Creëert nieuwe projecten
Maakt zijn werk af	Geniet van leren
Houdt van school	Uitvinder
Is tevreden over eigen kunnen/leren	Is hoogst zelfkritisch

Bron: Irvine (2000)

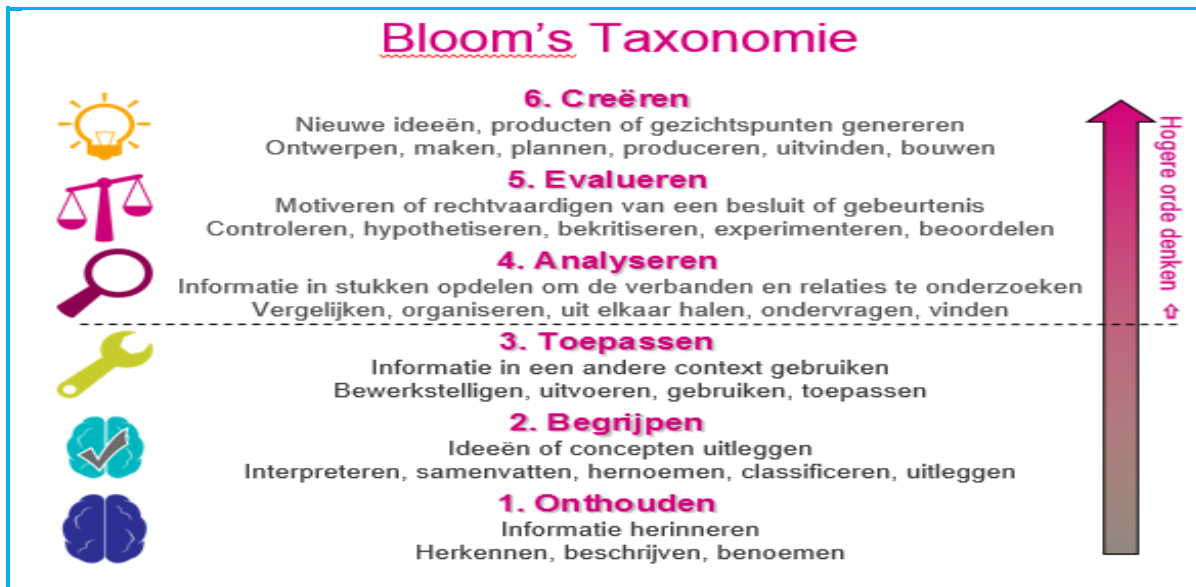
D'hondt & Rossen (2009) vullen de lijst met kenmerken verder aan door te stellen dat hoogbegaafde kinderen

- vaak energiek zijn,
- niet bang zijn om risico's te nemen,
- ongeduldig zijn,
- een hekel hebben aan herhaling,
- zeer snel zijn van begrip,
- een sterk rechtvaardigheidsgevoel hebben,
- kritisch zijn,
- afkerig zijn van regels,
- intrinsiek gedreven zijn,
- enthousiast zijn over hun favoriete onderwerpen.

Bijlage 3

Taxonomie van Bloom (SLO, 2014) en de succesintelligenties van Sternberg (z.d.)

Wanneer een verrijkingsmateriaal goed aansluit bij hoogbegaafde leerlingen wordt een beroep gedaan op de hogere denkordes. Deze hogere denkordes worden weergegeven in de Taxonomie van Bloom.

Figuur: Taxonomie van Bloom (SLO, 2014)

Het helpt leerkrachten om vast te stellen hoe de denkvaardigheden van een leerling zijn ontwikkeld en tevens welke soort opdrachten geschikt zijn voor een bepaald denkniveau (Drent & Gerven, 2011). De taxonomie van Bloom kan gebruikt worden als hulpmiddel bij het formuleren van leerdoelen en het ontwikkelen van lessen en projecten voor hoogbegaafde leerlingen. De inhoud richt zich dan met name op het analyseren, evalueren en creëren, wat benoemd wordt als niveau 4, 5 en 6. Het zijn de niveaus van een hogere denk-orde (SLO, 2014). Sternberg (z.d.) sluit hierop aan door te stellen dat er drie denkvaardigheden zijn, die hij ook wel drie intelligenties noemt. Hij spreekt dan over analytische, creatieve en praktische vaardigheden. Een combinatie van deze vaardigheden of intelligenties zorgt voor succesvolle intelligentie.

Bijlage 4

leerkrachtvaardigheden

- Veel open vragen stellen
- De juiste eisen stellen
- De leerling helpen met het zoeken naar de juiste aanvullende informatiebronnen op het juiste niveau, zodat de leerling het hoogste niveau in denken en creativiteit kan bereiken
- Adequate studievoordigheden en structuur aanbieden, zodat de leerling leert hoe hij een onderwerp kan bestuderen en vormgeven
- De leerling aan te spreken op een hoog verbaal niveau, zonder gesimplificeerd taalgebruik en hem aan te moedigen met woorden te spelen. Vooral bijwoorden en idioom
- De leerling zowel abstracte als concrete concepten aangeven
- Geavanceerde denkniveaus en probleemoplossende strategieën aanbieden
- Creatief denken en het historisch perspectief integreren
- Presentaties en voorstellingen met de leerlingen ontwikkelen.
- Het stimuleren van het kind.
- Het creëren van een open pedagogische werkhouding.
- Het ingaan op spontane situaties.
- Het kind uitlokken tot (creatieve) antwoorden.
- De eigen rol ter discussie kunnen stellen.
- Verschillende onderwijssituaties kunnen creëren.
- Gevoel voor humor
- Sterk zelfbeeld
- Positieve houding
- Hoog energieniveau
- Oprechte voorliefde voor hoogbegaafde kinderen
- Bekend zijn met methodologieën, modellen en algemene theorieën
- Veilig pedagogisch klimaat dat waarde hecht aan talent, creativiteit, besluitvorming en intellectuele capaciteiten.

Bronnen:

Eyre (2007), Hickey (1988), Freeman (1998), Kuipers (2005).

Bijlage 5

Verrijkingsprogramma in de klas

Voordelen	Nadelen
Integratie van hoogbegaafde leerlingen in de eigen klas: passend onderwijs.	Afwezigheid van een intellectuele peergroep.
Ontwikkeling van onafhankelijk leren	Een mogelijk minder uitdagend curriculum.
Ontwikkeling van een coöperatieve sfeer doordat begaafde leerlingen andere leerlingen kunnen helpen.	Het mogelijk teveel herhalen van basisvaardigheden.

Verrijkingsprogramma buiten de klas

Voordelen	Nadelen
Contact mogelijk tussen intellectuele peers	Niet alle geleerde vaardigheden zijn toe te passen in de reguliere groep
Flexibiliteit van het curriculum: er kan ingespeeld worden op de interesses van de leerling	Het curriculum kan te gefragmenteerd aangeboden worden wat zorgt voor verwarring
Meer geschikt aanbod binnen een curriculum	De beste Iln worden uit de klas gehaald
Integratie van Iln met hun niet hoogbegaafde peers wanneer ze in de reguliere groep zitten	De lkr hoort steeds verhalen over en veel uitdagender en leuker programma
Gespecialiseerde leerkrachten	Gebrek aan communicatie tussen de plusklas en reguliere groep

Bron: Hoogeveen et al. (2004)

Bijlage 6

Samenvatting focusgroepen studiedag op stichtingsniveau op 28-05-2014

Groep 1-2 (2 groepen)

Huidige situatie	Gewenste situatie	Rol leerkrachten
Te weinig kennis	Meer kennis hoogbegaafdheid	Kennis opdoen
Ieder voor zich: geen structuur	Goede basis op iedere school	Begeleiden in de klas
Handelingsverlegen	Stimulans: we gaan ervoor!	
Geen signaleringsinstrument	Bovenschoolse plusklas	
Niveaus in groepsplannen	Expertise delen	
	Structuur	
	Kosten delen waar mogelijk	
	Uitdagende materialen	
	Signaleren	
	Doel/visie helder hebben	
	Specialist Hoogbegaafdheid	

Groep 3

Huidige situatie	Gewenste situatie	Rol leerkrachten
Verrijking vanuit methode	Plan van aanpak	Denken in mogelijkheden
Soms m.b.v. ouders projecten	Structuur	Werkgroep oprichten
Niveaus in groepsplannen	Uitdagende materialen	
	Plusklas op stichtingsniveau	
	Begeleiding deskundige met passie	
	Intake- en signaleringsprogramma	
	Protocol of beleidsplan	

48

Groep 4

Huidige situatie	Gewenste situatie	Rol leerkrachten
Niveaus in groepsplannen	Werkgroep	Samenwerken met ouders
Rekentijgers	Beleidsplan	
Protocol	Signaleringsinstrument	
	Specialist / deskundige	
	Kennis delen	

Groep 5

Huidige situatie	Gewenste situatie	Rol leerkrachten
Niveaus in groepsplannen	Toetsmomenten opnemen in protocol/kalender	
Interne plusgroep	Protocol/ beleidsplan	
	Intake	
	Werkgroep begaafdheid	
	Plusklas op stichtingsniveau	

Groep 6

Huidige situatie	Gewenste situatie	Rol leerkrachten
Niveaus in groepsplannen	Kindgesprekken	
Soms klassendoorbrekend	Plusklas	
Doortoetsen	Eigenaarschap leerlingen	
Interne plusgroep	Portfolio	
Incidenteel DHH	Signaleringsinstrument	
Verdieping gemaakt bij thema's	Beleidsplan/protocol op stichtingsniveau	
Signaleringslijst	Netwerk op stichtingsniveau	
Lio-stagiaire: scriptie begaafdheid	Specialist/coördinator begaafdheid.	
Kieskast		
Amper aandacht voor Iln aan de bovenkant		

Groep 7-8

Huidige situatie	Gewenste situatie	Rol leerkrachten
Niveaus in groepsplannen	Signaleren optimaliseren	In gesprek met ouders
Interne plusgroep	Criteria vaststellen	
1x per week instructie	Plusklas	
Routeboekje rekenen / taal	Tijd voor signaleren	
Rekentuin / taalzee	Tijd voor begeleiding	
Enkele Spaanse lessen	Doelen, beleidsplan, visie	
Geen budget		
Werken aan leerdoelen		
Te weinig tijd voor instructie		
Kennis is verwaterd		
Kieskast		
Leerkrachtafhankelijk		
Geen structuur		
Presenteren in de klas		

Bijlage 7

Samenvatting focusgroep hoogbegaafde leerlingen

Aan de hoogbegaafde leerlingen is gevraagd wat ze nodig hebben om tot leren te komen. Hierop werden onderstaande antwoorden gegeven:

- We willen iets anders, niet nog meer van hetzelfde zoals taal of rekenen. Er is teveel herhaling.
- We willen creatiever kunnen zijn.
- We willen instructie zodat we aan het werk kunnen met verrijkingsmaterialen. Nu moeten we het vaak zelf uitzoeken en kunnen we opdrachten niet maken.
- We willen een hoger werktempo in de groep. De instructie is vaak niet nodig.
- We willen kortere instructies bij taal en rekenen.
- We willen projecten, zoals over de ruimte, het kweken van planten, kunst.
- We willen tijd voor uitdagende materialen. Nu hebben we steeds 10 minuten, dat is veel te weinig. Kunnen we niet twintig minuten werktijd krijgen aan verrijkingsmaterialen?
- We willen een leerkracht die ons begrijpt. Nu moeten we eerst alles afmaken voordat we verder mogen. En omdat ik de vorige keer een lager punt had, mag ik nu geen verrijking doen.

Bijlage 8

Vragenlijst voor ouders van hoogbegaafde leerlingen

Naam :

Datum :

Allereerst wil ik jullie hartelijk bedanken voor de medewerking aan mijn onderzoek. Dit onderzoek richt zich op het ontwerpen van een beleidsplan op zowel stichtings- als schoolniveau, zodat leerkrachten aan kunnen sluiten bij de onderwijsbehoeften van (hoog-) begaafde leerlingen.

Ik wil jullie vragen om onderstaande vragenlijst in te vullen: wat zijn volgens jullie de onderwijsbehoeften van hoogbegaafde leerlingen. Het gaat hierbij om de mening van ouders, niet van de kinderen zelf. De antwoorden worden anoniem verwerkt in het onderzoek.

Wie en/of wat heeft een hoogbegaafde leerling nodig om goed te kunnen ontwikkelen?

Voorbeelden:

- Een extra leerkracht in de klas
- Een extra leerkracht buiten de klas
- Een medeleerling in de klas (ontwikkelingsgelijken)
- Een medeleerling buiten de klas (ontwikkelingsgelijken)
- Extra tijd om aan opdrachten te werken
- Instructiemomenten gericht op verrijkingsmaterialen
-

Antwoord:

51

Welke materialen helpen een hoogbegaafde leerling om tot ontwikkeling te komen?

Voorbeelden:

- Gericht op interesses
- Gericht op leren leren
- Gericht op strategieën
- Gericht op uitdaging
-

Antwoord:

Wat moet de leerkracht weten om een hoogbegaafde leerling goed te kunnen begeleiden?

Voorbeelden:

- Kennis van hoogbegaafdheid
- Omgevingsfactoren
- Gedragskenmerken
- Leereigenschappen
- Kennis van compacten en verrijken
-

Antwoord:

Zijn er nog aanvullende opmerkingen met betrekking tot de onderwijsbehoeften of over deze vragenlijst in het algemeen?

Antwoord:

Nogmaals bedankt voor jullie medewerking!

Met vriendelijke groet,

Daniëlle Wilborts

Wie en/of wat heeft een hoogbegaafde leerling nodig om goed te kunnen ontwikkelen?

- Extra handen in de klas.
- Aandacht voor het samenwerken: hoe werk je samen?
- Instructie, ook bij verrijkingstaken.
- Structuur: wat moet een hoogbegaafde leerling tijdens een les wel of niet meedoen?
- Out of the box-denken, creatief denken, creatief tot oplossingen komen.

Welke materialen helpen een hoogbegaafde leerling om tot ontwikkeling te komen?

- Aansluiten bij de interesses.
- Uitdaging.
- Werk- en leerstrategieën aanbieden.
- Leren leren.
- Geheugentraining.

Wat moet de leerkracht weten om een hoogbegaafde leerling goed te kunnen begeleiden?

- Een leerkracht moet snappen wat hoogbegaafdheid inhoudt.
- Een leerkracht moet kennis hebben van hoogbegaafdheid.
- Een leerkracht moet door een expert begeleidt worden.
- Er moet een driehoek zijn tussen leerkracht, leerling en IB'er.

Zijn er nog aanvullende opmerkingen met betrekking tot de onderwijsbehoeften of over deze vragenlijst in het algemeen?

- Moeilijke vragenlijst, misschien te globaal?
- Aandacht voor de maatschappij zou wenselijk zijn.
- Stimuleren van doorzettingsvermogen.
- Begeleiding in kleutergroepen voor kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong lijkt beperkt.
- Hoogbegaafde leerlingen betrekken bij plannen 'dichtbij' zoals het ontwerpen van een moestuin achter de school.

Bijlage 9

Samenvatting narratief interview met de algemeen directeur 23-06-2014

Het directieurenberaad heeft n.a.v. de studiedag op 28 mei 2014 besloten dat er een speciale, structurele voorziening moet komen voor hoogbegaafden. Die voorziening moet toegankelijk zijn voor alle leerlingen van onze stichting en in de toekomst mogelijk ook voor kinderen buiten de stichting. Het zal geen pilot zijn, maar een nieuwe situatie die blijvend is. Een beleidsplan moet duidelijk maken welke leerlingen hiervoor in aanmerking komen.

Er wordt gestart met een groep voor de middenbouw die één of twee dagdelen naar een centrale plaats komen om elkaar en een gespecialiseerde leerkracht te treffen. Vervolgens zal met een bovenbouwgroep vervolg gegeven worden aan het initiatief.

De scholen zijn samen verantwoordelijk voor de kosten van personeel en materiaal: de professionaliseringskosten neemt de stichting op zich. De betrokken medewerkers dienen geschoold te zijn of te worden om zo een specialisme binnen onze stichting te kunnen opbouwen en verder uit te bouwen.

Wat is het profiel waaraan de specialist moet voldoen?

- De specialist is een interne medewerker, met scholing gericht op hoogbegaafdheid, die het traject voor het opzetten van een plusklas vorm gaat geven.
- De specialist wordt vanaf augustus 2014 enkele uren per week uitgeroosterd om voorbereidingen te treffen voor het opzetten van een plusklas op stichtingsniveau.
- De specialist verdiept zich in signalering en vormgeving en voorziet de directies van advies.
- De specialist bouwt een netwerk op, binnen en buiten de stichting ten dienste van de ontwikkeling van hoogbegaafde leerlingen.
- De specialist zal vanaf januari 2015 één of twee dagdelen per week met de plusklas aan de slag gaan.
- De specialist zorgt ervoor dat de visie op en werkwijze met hoogbegaafde leerlingen binnen de stichting structureel vorm gaat krijgen op iedere school: hoogbegaafden zijn immers niet de zorg van één specialist maar van alle leerkrachten.

Om de betrokkenheid van alle scholen te garanderen wordt een werkgroep hoogbegaafdheid geformeerd, die bestaat uit vertegenwoordigers van 6 scholen en een directeur. De specialist zal deze werkgroep aansturen.

Het doel van deze werkgroep is om op te treden als klankbordgroep. Er worden voorstellen besproken over toelatingscriteria, werkwijze, locatie, materialen, communicatie met derden, vervoer en oudercontacten. Het directieurenberaad neemt in deze besluiten.

Bijlage 10

Veldnotities

Specialist Hoogbegaafdheid van een andere stichting over een interne en externe plusgroep 06-11-2014

- Werken in 7 stappen → Radbout, zoals TASC-model;
- Visualiseren TASC, 7 stappen, denkhoeden van Bono;
- Netwerk aanwezig in Limburg en Zuid-Oost Brabant;
- Binnen Stichting xxx wordt gewerkt met het DHH, maar minder intensief dan aangeraden wordt vanuit de handleiding. Een beleidsplan is niet aanwezig. Daardoor is het criterium om deel te mogen nemen aan de plusgroepen niet helder.
- Terugkoppeling naar ouders: iedere maand een nieuwsbrief. In die nieuwsbrief komt te staan wat er is gedaan en wat nog aan de orde gaat komen in de komende periode;
- IB-overleg: kennis delen;
- Voorlichtingsavond voor ouders: gastspreker, praktijkvoorbeelden, i.s.m. de kinderen;
- 2 x per jaar een rapport en gesprek;
- Leerkrachten hebben een rooster voor hoogbegaafde leerlingen, wat zorgt voor structuur en duidelijkheid;
- We maken gebruik van de Pittige Plustorens;
- Cursus in Nijmegen gevolgd: onderzoeken excelleren;
- Jan van Nuland: leren leven, leren leren, leren denken;
- Lego League, Lego Mindstorms;
- Wetenschappelijke doorbraken de klas in (site Radbout)
- Smartgames
- Het grote vooruitwerklaboek (Sternberg)
- Tijdschrift Vooruit
- Planeten als aankleding

Bijlage 11

Vergelijking beleidsplan DHH en theoretisch kader

DHH	Theoretisch kader
Bij omschrijving van de doelgroep wordt aangegeven dat (hoog-) intelligente kinderen zowel op pedagogisch als didactisch vlak extra begeleiding nodig hebben. (Hoog-) begaafde kinderen hebben alleen extra didactische begeleiding nodig.	Drent en van Gerven (2007) spreken over een onderscheid tussen (hoog-) intelligente en (hoog-) begaafde kinderen. Bij (hoog-) intelligente kinderen is een in lichte mate aanwezigheid van leereigenschappen. Bij (hoog-) begaafde kinderen zijn zowel leer- als persoonlijkheidseigenschappen aanwezig.
Studievaardigheden zijn niet opgenomen bij het analyseren van de toetsgegevens.	Leren leren/ werk- en leerstrategieën ontwikkelen behoort tot de onderwijsbehoeften van hoogbegaafde leerlingen (Vygotsky, z.d.).
Piramide van Zelfstandig leren: de onderdelen die benoemd worden komen overeen met de hogere denkordes → creëren, analyseren en evalueren.	Taxonomie van Bloom (SLO, 2014) en Sternberg (z.d.).
Onderpresteren: geen definitie weergeven.	Bijlage 5: toelichting op definitie met diverse bronnen.
Doel: zelf in te vullen.	Doel van een beleidsplan (paragraaf 2.1), betrokkenen met competenties/vaardigheden (paragraaf 2.1.1 en 2.1.2.)
Compacten en verrijken.	Aanvulling met informatie over leerstof- en niet-leerstofgerichte interventies, onderwijsbehoeften en plusklas in paragraaf 2.3.

Bijlage 12

Samenvatting focusgroep: bekijken eerste ontwerp van het beleidsplan op 09-12-2014

Tips	Tops
Toevoegen van bijlage met leer- en persoonlijkheidskenmerken	Toelichting definitie Hoogbegaafdheid
Communicatie met ouders betreft het opstarten van signaleringsmodule kan via een brief. Eventueel opnemen als bijlage.	Zowel ouders als verzorgers, begaafd als hoogbegaafd worden benoemd
Iedere leerling doortoetsen in de module 'diagnostiek' is niet zinvol.	Opname Quicksan in toetskalender
Titel van beleidsplan is "begaafdheid" i.p.v. "hoogbegaafdheid". Anders richten we ons alleen op de hoogbegaafde kinderen.	
Aangeven dat het een groeimodel is wat regelmatig geëvalueerd zal worden.	
Model van Gagné is zonder toelichting moeilijk te lezen. Wellicht is weglaten beter.	

Bijlage 13

Samenvatting narratief interview met directielid die deel uitmaakt van de werkgroep op 2-3-2015

Als onderzoeker en specialist wil ik graag weten van het directielid hoe dat hij het procesverloop heeft gevonden tijdens het ontwerpen van het beleidsplan. Hierbij ontvang ik de volgende tips en tops:

- De focus tijdens het proces was gericht op het ontwerpen van een beleidsplan en het opzetten van een plusklas. Zorg dat de focus daarop blijft!
Leden van de werkgroep moeten het een kans geven voordat het geëvalueerd kan worden. Doordat je gebruik maakt van een open communicatie waarin je meegaand blijkt, is het lastig om die focus te handhaven.
- Je hebt geen zeggenschap over hoe werkgroep-leden de rol vervullen op schoolniveau. Het is dan ook niet nodig om hierover in discussie te gaan.
- De werkgroep is een klankbordgroep om je te voorzien van feedback of advies. Jij bent echter de specialist: je hoort aan en neemt mee wat jij nodig acht.
- Rem af wanneer nodig.
- Maak een afspraak met de GMR om je beleidsplan te presenteren en toe te lichten. Als specialist ben jij de persoon die de GMR de meeste informatie kan verschaffen.
- Je mag trots zijn op je resultaat!

Samenvatting narratief interview met algemeen directeur op 13-4-2015

Als onderzoeker en specialist wil ik graag weten van de algemeen directeur wat zijn blik is op het procesverloop tijdens het ontwerpen van het beleidsplan. Daarnaast wil ik ook graag zijn mening horen over het uiteindelijke resultaat. De volgende punten zijn tijdens die narratief interview aan bod gekomen:

- De communicatie tussen de leden van de werkgroep, de algemeen directeur en de specialist zijn niet altijd goed verlopen. Leden van de werkgroep hebben aangegeven dat de informatie vanuit de algemeen directeur niet altijd overeen is gekomen met de informatie vanuit de specialist. Hierover zijn de specialist en de algemeen directeur in gesprek gegaan: procedures zijn nogmaals besproken, tijdens vergaderingen in de GMR zijn ook leden uit de werkgroep aanwezig die de overige leden van de juiste informatie kunnen voorzien.
- Als specialist moet je leiding durven nemen! Maak je mandaat duidelijk.
- Het beleid moet geïmplementeerd gaan worden in de scholen. De specialist denkt dat het nodig is om hier een plan voor uit te werken. De algemeen directeur schat in dat dit op schoolniveau ingevuld kan worden.
- Een aantal IB'ers staan (nog) niet achter het beleid wat ingevoerd gaat worden: het kost teveel tijd wat ten kostte gaat van kinderen die het 'echt' nodig hebben en zorgt voor extra werkdruk. Volgens de algemeen directeur is dit de toekomst en worden er wettelijke verplichtingen gesteld binnen nu en een paar jaar.
- Het proces is goed verlopen: de werkgroep is voldoende benaderd en er is input vanuit het samenwerkingsverband en ervaringsdeskundigen. Het directieurenberaad gaat akkoord met het voorstel.

Bijlage 15

Competenties

	<i>Competent in het werken met Iln</i>	<i>Competent in samenwerken met collega's</i>	<i>Competent in samenwerken met omgeving</i>	<i>Werken aan eigen ontwikkeling</i>
<i>Interpersoonlijk competent</i>	Competentie 1 Door het ontwerpen van het beleidsplan heb ik tijdens het onderzoek ontdekt wat hoogbegaafde leerlingen nodig hebben om tot ontwikkeling te komen, wat de onderwijsbehoeften zijn. Deze kennis deel ik met Ikr zodat we samen aan kunnen sluiten bij de onderwijsbehoeften.	Competentie 5 Het samenwerken met de werkgroep tijdens het onderzoek is niet altijd prettig verlopen. Waar ga je als leider in mee, wanneer moet je consequent optreden? Een directielid geeft aan dat mijn openheid/transparant zijn, tijdens het onderzoek ook mijn valkuil is geweest. Ik mag vaker stelling nemen als leider.	Competentie 6 Tijdens dit onderzoek is door middel van een vragenlijst contact geweest met ouders: wat vinden zij belangrijk op school gericht op hoogbegaafdheid? De inbreng van externen (ervaringsdeskundigen en specialist van een andere stichting) heb ik als waardevol ervaren. Ze hebben me voorzien van inzichten, tips en adviezen.	Competentie 7 Vanuit mijn persoonlijke motivatie en aanleiding heb ik aangegeven dat ik hoogbegaafde kinderen wil leren begrijpen. Ik wil weten hoe dat de ontwikkeling verloopt en wat hoogbegaafde Iln nodig hebben om tot ontwikkeling te komen. Nu dit onderzoek is afgerond kan ik concluderen dat ik beter in beeld heb hoe dat de ontwikkeling verloopt en wat de onderwijsbehoeften zijn. Het begrijpen van hoogbegaafde Iln lukt steeds beter, maar blijft een ontwikkelpunt. Ieder hoogbegaafde Iln is immers uniek. Daarom heb ik ervoor gekozen om me in te schrijven voor een vervolgopleiding: <i>begaafd en speciaal</i> .
<i>Pedagogisch competent</i>	Competentie 2 Door mijn kennis met collega's te delen en door de duidelijkheid van het beleidsplan sluiten we pedagogisch beter aan bij hoogbegaafde Iln. Ze worden niet meer in een hoekje van de klas gezet met een werkboekje, maar krijgen daadwerkelijk de aandacht die ze nodig hebben in hun ontwikkeling.	De stappen volgen van het DHH zorgt voor duidelijkheid bij Ikr, maar ook voor werkdruk. Door dit bespreekbaar te maken en ondersteuning te bieden waar mogelijk heb ik het samenwerken willen stimuleren.	Ik neem nu deel aan netwerken: hoor ervaringen van anderen die ik kan verwerken, maar deel ook mijn ervaringen en kennis zodat anderen het kunnen toepassen.	
<i>Vakinhoudelijk & didactisch competent</i>	Competentie 3 Samen met collega's ben ik de kennis toe aan het passen in de lessen. Er zijn schema's gemaakt die zowel Iln als Ikr duidelijk maken welke opdrachten van welke taak gemaakt moeten worden en wat het verrijkingswerk is voor dat vak. In de plusklas ben ik daadwerkelijk aan het werk met hoogbegaafde Iln, gericht op de hogere denk-orde. Iln vinden het prettig, worden gefrustreerd en komen tot leren.			
<i>Organisatorisch competent</i>	Competentie 4 Het beleidsplan zorgt voor duidelijkheid en structuur. Als IB'er doorloop ik samen met Ikr het beleidsplan en de stappen die daarbij horen. De schema's gericht op het compacten en			

	verrijken, zorgen voor structuur en duidelijkheid in de lessen.			
--	---	--	--	--

Bijlage 16

Feedback CF

- Het opstellen van de juiste onderzoeksvraag met bijbehorende deelvragen heb ik als lastig ervaren. Door de vragen en tips van mijn CF ben ik nu toch tevreden over hetgeen ik heb geformuleerd. Ze hebben ervoor gezorgd dat ik het juiste doel voor ogen heb gehouden.
- Mijn CF hebben voor frustratie gezorgd, door het blijven stellen van vragen en vragen om verantwoording. “waarom vind je dat?” , “leg eens uit...” , “wie zegt dat?”. Uiteindelijk heeft die frustratie wel een doel gehad: het was bedoeld om diepgang te krijgen in mijn onderzoek.
- Let op je zinsbouw: sommige zinnen zijn te lang waardoor ze niet prettig zijn om te lezen. Een andere CF wees me juist op een aantal korte zinnen en gaf me het advies om verbindingswoorden te gebruiken. Ik heb getracht om hier een goede balans in te vinden.
- Let op spreektaal.
- Is het relevant wat je schrijft?
 - vacature op stichtingsniveau als Specialist Hoogbegaafdheid
 - inhoud van een studiedag op stichtingsniveau
 - competenties leden werkgroep
 -

Deze feedback hebben me aan het denken gezet: heel belangrijk omdat ik ook een marge in aantal woorden heb waar ik me aan moet houden. Wat is belangrijk om te laten staan: ik ben kritisch geweest op mijn eigen schrijven.

- In mijn reflectie mag ik concreter zijn en de triade sterker verwerken. Dit heb ik gedaan door voorbeelden te noemen en koppelingen te maken naar de praktijk.

